

Glavni urednik
Marjan Horvat

Odgovorni urednik
Ciril Brajer

Telefon: 313-942

Naročnina in prodaja:
321-255

Telefaks: 311-956

Naslov: ČZP Enotnost,
Dalmatinova 4, Ljubljana

časopis slovenskih delavcev

Ljubljana, 31. avgusta 1995, št. 40, letnik 54, cena 210 SIT

STRES NA STRES = INFARKT

"Kakšna ironija! Zelo se trudimo, delamo, pomagamo, iščemo rešitve, imamo lasten sistem usposabljanja kadrov, izgradili smo sistem odnosov z lokalnimi skupnostmi, imamo visoko oceno sindikatov podjetij o delu območne organizacije - pa vendar vsak dan daljša kolona nezaposlenih. Res kruta usoda našega sindikalnega dela..." pravi **Ciril Urek**, sekretar Območne organizacije ZSSS Zasavje

stran 4

Kmetijsko-živilski sejem v Gornji Radgoni je privabil staro in mlado. Tako obiskanega sejma na Slovenskem prav gotovo ni. Ob razstavi pomembnih dosežkov v kmetijstvu in predelavi se vrstijo tudi različni strokovni posveti in srečanja, tudi politikov. Reportažo s sejma objavljamo v Panorami.

Družbeni pravobranilec proti divjemu lastninjenju

KRADEJO KOT SRAKE

Stran 19

Četrtega septembra se bo v Pekingu začel vladni del četrte svetovne konference OZN o ženskah: Akcija za enakost, razvoj in mir.

PAPEŽ V PEKINGU

Stran 3

Pogovor z Rajkom Lesjakom, sekretarjem ZSSS

»JESEN JE ČAS SPREMINJANJA BARV - NAŠA BARVA PA JE BILA IN BO OSTALA SAMO DELAVSKA«

Stran 2

DE, sreda 14⁰⁰

Znanje je nujno za uspešno sindikalno delo

V resoluciji 2. kongresa Zveze svobodnih sindikatov Slovenije smo zapisali, da si bomo prizadevali, da bodo za sindikalne zaupnike izvoljeni člani, ki na podlagi dosedanjega dela uživajo popolno zaupanje članstva in imajo ustrezne komunikacijske in organizacijske sposobnosti ter znanja, nujna za uspešno sindikalno delo. Zaradi tega posvečamo v svobodnih sindikatih sindikalnemu izobraževanju in usposabljanju, ki poleg sindikalnih zaupnikov zajema tudi člane svetov delavcev in predstavnike delavcev v organih upravljanja vse večji pomen.

Izobraževalni sistem je izdelan na podlagi izobraževalnih potreb, skladno s kratkoročnimi in dolgoročnimi cilji ZSSS in vanjo včlanjenih sindikatov. Vsebuje programe izo-

braževanja in usposabljanja predsednikov sindikatov družb in zavodov, sindikalnih zaupnikov ter članov svetov delavcev in nadzornih svetov v gospodarskih družbah, profesionalnih sindikalnih funkcionarjev, pa tudi izobraževanje lastnih izvajalcev izobraževanja in naj bi ga predvidoma v septembru obravnaval in sprejel Svet ZSSS.

Jesenski izobraževalni cikel bomo začeli z drugim delom izobraževalnega seminarja, ki ga je finančno podprl program PHARE. Izvajamo ga s pomočjo nemške sindikalne zveze DGB in je namenjen izobraževanju lastnih izobraževalcev na področju sodelovanja delavcev pri upravljanju in kolektivnega pogajanja. V oktobru bomo v skladu s sprejetim programom začeli izobraževanje sindikalnih zaupnikov, ki zajema temeljni nadaljevalni in aktualni program, ter nadaljevali raširjeni in dopolnjeni program izobraževanja s področja soupravljanja in delavskega delničarstva.

Sestavni del izobraževalnega projekta je tudi izdelava ustreznega strokovnega gradiva, ki je nujni pripomoček za delo sindikalnih zaupnikov in članov svetov delavcev. Del tega je že mogoče naročiti pri ČZP Enotnost, del pa je še v pripravi.

Milan Utroša

Četrtega septembra se bo v Pekingu začel vladni del četrte svetovne konference OZN o ženskah: Akcija za enakost, razvoj in mir.

PAPEŽ V PEKINGU

V zadnjih dvajsetih letih je tudi Organizacija združenih narodov, kot najširši prostor graditve soglasja držav članic o odpravljanju neenakosti med spoloma, svojo prvotno politiko PREPOVEDOVANJA DISKRIMINACIJE ŽENSK preoblikovala v sodobno politiko ZARES ENAKIH MOŽNOSTI OBEH SPOLOV.

V zadnjih dveh letih so se na treh svetovnih konferencah OZN (o človekovih pravicah 1994. na Dunaju, o prebivalstvu 1994. v Kairu in o socialni 1995. v Kopenhagnu) na tem področju zgodili daljnosežni premiki. Strnemo jih lahko v nekaj značilnih gesel: človekove pravice so pravica žensk, demokracija brez žensk pa je invalidna demokracija; svoboda žensk pri odločanju o lastnem telesu in njihova možnost načrtovati družino in enakopravno soodločati o družbenem razvoju, so pogoji humanega in okolju prijaznega svetovnega razvoja; množična revščina, ki je pretežno ženskega spola, ni neizogibna usoda sodobnega sveta, ampak dolgoročno pogubno napačna politična izbira.

Priprave na konferenco v Pekingu so pokazale, da to lahko postane konferenca z zelo ambicioznim programom: strniti svetovno soglasje o teh vprašanih v celovito strategijo OZN za t. i. PARITETNO DEMOKRACIJO in izdelati praktične smernice, po katerih bi lahko vladne in nevladne organizacije držav članic to strategijo uspešno uveljavljale.

Toda tako uspešna konferenca očitno ni v interesu politik in ideologij, ki so svojo oblast desetletja gradile tudi na podrejenosti in izkoriščanju žensk. Konec 20. stoletja je "ženska stvar" k sreči že tako daleč, da si skoraj nihče več ne upa odkrito nasprotovati politiki enakih možnosti za oba spola, zato pa so pri roki drugačni "argumenti".

Konferenco skušajo vnaprej razvrednotiti, češ da gre še za en neučinkovit politični cirkus propadle OZN, za neznansko drag in še babji diplomatski turizem, da bo na njej "čudna" udeležba lezbijk in agresivnih feministk, da je neprimerno izbrana država gostiteljica, ker grobo krši človekove pravice...

Vse te ugovore smo lahko slišali tudi pri nas. Toda to ni vse. Najtežje bo konservativnim patriarhalnim silam prepričati, da ne bi podrle na Dunaju, v Kairu in Kopenhagnu oblikovanih soglasij in poskušale dokumente konference potisniti pod raven že doseženega.

Rimskokatoliška cerkev je bila več kot tisoč

Kako bo ravnal na konferenci v Pekingu Sveti sedež, se da posredno sklepati, če natančno preanaliziramo papeževo pismo ženskam, z dne 29. junija 1995. Najprej se moramo zavedati, da je to pismo papežev odziv na grenko pilulo, ki jo je moral Sveti sedež požreti na konferenci o prebivalstvu v Kairu.

let trdnjava patriarhalnega odnosa do žensk. Iz priprav na pekinško konferenco je znano, da nasprotuje nekaterim ključnim delom pripravljene dokumenta, delom, ki govorijo o ENAKOSTI moških in žensk, o NEODTUJLJIVOSTI IN UNIVERZALNOSTI ŽENSKIH ČLOVEKOVIH PRAVIC, O ČLOVEKOVIH REPRODUKTIVNIH PRAVICAH, O ABORTUSU..

Kako bo ravnal na konferenci v Pekingu Sveti sedež, se da posredno sklepati, če natančno preanaliziramo papeževo pismo ženskam, z dne 29. junija 1995. Najprej se moramo zavedati, da je to pismo papežev odziv na grenko pilulo, ki jo je moral Sveti sedež požreti na konferenci o prebivalstvu v Kairu.

Nekateri tuji analitiki so ocenili, da je tam Vatikan, ker so mu Clintonove ZDA odtegnile podporo s strani, izgubil svoj stoletja trajajoči odločilni vpliv na svetovno soglasje o spolni in reproduktivni etiki.

Na tej konferenci je bil namreč Vatikan poražen v spopadu proti kontracepciji, ne da bi ga sploh utegnil začeti. Povsem je izgubil bitko zoper planiranje družine in skoraj povsem je izgubil svojo bitko proti abortusu. Namesto izrecne prepovedi splava je namreč iztržil samo dvoumno razlikovanje med varnim in nevarnim splavom, vse države pa so prevzele obveznost, da bodo preprečevale t. i. nevaren splav.

Prvič v zgodovini OZN so njene članice priznale:

1. "Ljudje imajo reproduktivne pravice, ki vključujejo pravico, da svobodno odločajo o številu, razmikih in času rojstev svojih otrok."

2. "Vse države si morajo prizadevati, da bi s primarnim sistemom zdravstvenega varstva, vključno s svetovanjem in servisi za načrtovanje družine, vsem zagotovile reproduktivno zdravje."

3. "Vlade naj pomagajo ženskam, da se izognejo splavu. Splava v nobenem primeru ni mogoče spodbujati kot metodo načrtovanja družine. V vseh primerih pa morajo vlade zagotoviti ženskam, ki se zatečejo k splavu, humano obravnavanje in svetovanje. Vlade se morajo ukvarjati z nevarnimi abortusi kot s ključno pomembno zadevo javnega zdravja. Kjer splav ni protizakonit, mora biti varen."

Tako je kairska konferenca, tudi po oceni nadškofa Renata Martina, vodje delegacije Svetega sedeža, "priznala abortus kot dimenzijo prebivalstvene politike in celo primarnega zdravstvenega varstva".

Zdi se, da se papež zaveda, da se bo morala njegova cerkev nekako prilagoditi novonastalemu razmerju sil na tem področju. V Pismu ženskam je abortus omenjen enkrat samkrat, in ŠE TO NA NENAČINEN STRPEN NAČIN, v poglavju, ki sicer obsoja nasilje nad ženskami, prostitucijo in uživaško naravnost bogatih družb, ki da spodbuja moško nasilnost.

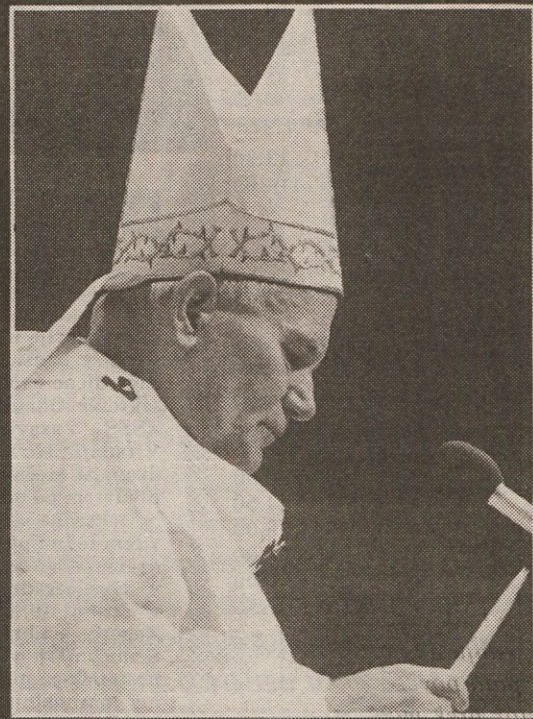
Tudi v okoliščinah posilstva, vztraja papež, "je izbira splava naglavni greh. Toda predno zanj okrivimo žensko, je treba ta greh pripisati moškim in sokrivdi celotnega družbenega okolja."

Kako pa papež rešuje druge zagate Vatikana v zvezi z razumevanjem enakosti spolov in človekovih pravic žensk?

Najprej tako, da se z izjemno izbranim besednjakom spoštljivega nagovora, zahvale, celo opravičila za krivice, ki jih je Cerkev prizadejala ženskam, s presenetljivo utemeljenim priz

ANDREJ NOVAK

PAPEŽ
WOJTYŁA

navanjem zamolčanih zgodovinskih zaslug žensk za napredek človeštva, do skrajnih meja katoliških dogem PRIBLIŽA SODOBNEJŠIM POGLEDOM NA ENAKOST PRAVIC MOŠKIH IN ŽENSK.

Tudi staro katoliško pojmovanje o podrejenosti ženske moškemu je zamenjala izredno poetična in napredna razlaga stvarjenja, po kateri je človeštvo sestavljeno iz dopolnjujoče se ženskosti in moškosti, kjer je ženska v pomoč moškemu, vendar velja tudi obratno.

Takole pravi:

"Kar zadeva osebne pravice, obstaja nujna potreba, da se doseže dejanska enakost na vsakem področju: enako plačilo za enako delo, zaščita za zaposlene matere, pravičnost pri poklicnem napredovanju, enakost zakoncev glede družinskih pravic in glede priznavanja vega, kar je del pravic in dolžnosti državljanov v demokratičnih državah."

Tudi staro katoliško pojmovanje o podrejenosti ženske moškemu je zamenjala izredno poetična in napredna razlaga stvarjenja, po kateri je človeštvo sestavljeno iz dopolnjujoče se ženskosti in moškosti, kjer je ženska v pomoč moškemu, vendar velja tudi obratno.

Papež torej izrecno priznava enakost spolov v različnosti, človeškost kot enost dvojega, moškega in ženske.

Papeževo pismo je prava diplomatska mojstrovina: nikjer ne polemizira s stališči dokumenta konference, s katerimi se ne strinja. Nikjer ne zapiše, da ne podpira opredelitve o temeljni ENAKOSTI SPOLOV npr., ampak

poskuša namesto tega opredeliti specifično dostojanstvo ženske in utemeljiti razliko v družbenih vlogah moškega in ženske.

Od žensk namreč papež pričakuje, da bodo civilizacijo "učinkovitosti in produktivnosti" spremenile v "civilizacijo ljubezni". Od svobodnega uveljavljanja posebnega "ženskega genija" tudi v javnem življenju in politiki pa, da se napredek človeštva v bodoče ne bo več meril samo z merili znanosti in tehnologije, ampak tudi "s socialno in etično dimenzijo".

Kakšna je in ali sploh obstaja specifično ženska političnost, ostaja stvar futurističnih napovedi. Dosedanja udeležba žensk v političnem odločanju je bila tako manjšinska, da po njej niso mogoče čisto zanesljivo presoje. Pokazalo se je, da ženske v politiki pogosto strežejo moškim, da mnoge privzamejo pravila "moške" politike in se s tem nekako spremenijo v "moške". Le najpogumnejše vzamejo nase prizadevanje za socialno pravičnost in enakost pa tudi za zares enake možnosti spolov, saj s tem tvegajo težavno življenje osovraženi in preziranih "feministk".

Papež očitno ne upošteva, da ženske niso politično enotna skupina. In vendar je to očitno že po dejstvu, da vse ne volijo istih strank. Zelo bi me veselilo, če se bo izkazalo, da se v napovedovanju pozitivnega deleža žensk v politiki prihodnosti papež ni zmotil, saj bi bila to napoved hudo potrebne humanizacije politike in njenega pri-

bliževanja najbolj bistvenim potrebam vsakdanjega življenja večine ljudi.

Še bolj zagatno je bilo za papeža vprašanje, KAKO NAJ ŽENSKO RAVNAJO, DA BI UVELJAVILE SVOJO SPECIFIČNO POLITIČNOST.

O tem iz papeževega pisma ne izvemo veliko. Nedvoumno jasen je le v delu, ki se nanaša na odklanjanje ENAKOPRAVNOSTI moških in žensk v sami rimskokatoliški cerkvi. Dejstvo, da ta cerkev odklanja pravico žensk, da bi bile duhovnice, papež opravičuje z "določeno razliko med vlogami" moškega in ženske v Cerkvi in nekakšno "ekonomijo znakov", po kateri Marija (kot simbol ženskosti) VLADA TAKO, DA SLUŽI, IN SLUŽI TAKO, DA VLADA.

Ženski je v rimskokatoliški cerkvi dodeljena "deviškost" srca, vloga Kristusove "neveste" in "matere" vernikov, moškemu pa vloga "pastirja" in "ženina Cerkev".

Obstajata vsaj dve možni branji tega pisma. Pesimistično: Rimskokatoliška cerkev je svojčas ženski ukazovala služenje in samoodrekanje in ji določila mesto v privatnosti družine. Danes se zaveda, da tega predvsem ženske same ne bi več kupile. Zato ženskam priznava nepogrešljivo mesto tudi v javnem življenju in pri političnem odločanju o razvoju, vendar jim zdaj "služenje" in samožrtvovanje pripisuje kot njihovo svobodno sprejemanje specifične, nadvse dragocene ženske vloge.

Možno je tudi optimistično branje tega pisma: rimskokatoliška cerkev ni sposobna samo prilaganja tam, kjer je dokončno ostala v manjšini, ampak je v svoje posodabljanje v krutih časih prevladovanja "imeti" nad "biti" sposobna vdihniti tudi dragocene elemente svoje socialne in duhovne občutljivosti.

Šele ravnanje številčne in ugledno sestavljene, pretežno ženske delegacije Svetega sedeža v Pekingu pri konkretnih odločitvah, ki države zavezujejo k ustvarjanju možnosti za dejansko enake možnosti spolov, pa bo pokazalo, katero teh dveh branj je tisto pravo.

Sonja Lokar

SRBOV NA HRVAŠKEM BO KMALU LE ZA FOLKLORNI OKRAS

»Tuđman je sklenil v nekem drugem kontekstu tisto, kar ni uspelo Anteju Paveliću. Hrvaška bo dolgo nosila ta madež, ki se je zgodil, ne glede na to, da bo skušala to skrivati. Prav zato je dolgo časa ne bodo šteli za normalno demokratično državo in v desetletjih, bo Hrvaška namesto »lepe naše Hrvaške« postala »lepa naša tuđmanija«, kar bo določen pojem.«

»Slovinci slišijo za zahodno Slavonijo, potem mislijo na tisto, kar so Hrvati v maju osvojili, kar je 500 kvadratnih kilometrov, medtem ko zahodna Slavonija v geografskem smislu meri dvajset tisoč kvadratnih kilometrov. In v tej zahodni Slavoniji so bili Srbi do druge svetovne vojne v večini in so jo imenovali mala Vlaška ter je bila nekdanja vojna Krajina. Do leta 1991 je bilo v zahodni Slavoniji 90 tisoč Srbov, zdaj jih je ostalo največ deset tisoč. Večina je zapustila te kraje leta 1991, ko jih je okrog petdeset tisoč šlo proti Banjaluki, Baranji in v Srbijo. Njihove hiše so bile izropane in polovico jih je hrvaška vojska požgala.

PANORAMA

O PRAVICAH IN SVOBOŠČINAH

Naš ocenjevalec slovenske politične scene daje

PALEC GOR

Tonetu Peršaku

»veleizdajalcu«, ker si je privoščil kritizirati lastni ceh, rekoč, da je med novimi politikami preveč takih, ki so se lotili tega posla v želji po hitrem in dobrem zaslužku;

PALEC DOL

»kalkulantu«

Miranu Goslarju,

ker posnema privilegije z vrha oblasti, saj je to storil s podpisom pobude za privilegije delodajalcev, ki so to postali po milosti božji sistemskih sprememb.

33. Mednarodni kmetijsko-živilski sejem v Gornji Radgoni

NAŠI KMETJE SO ŽE V EVROPI,

KMETIJSKA POLITIKA PA ŠE NE

Imamo bore malo socialno-ekonomskih jamstev. Najhujša je stiska z golo pravico do dela. Pravico do dela že imamo, toda nekdo nam mora delo milostno dodeliti. Vendar bomo ves čas viseli na tenki niti. Naglo se nam niža standard najširše pojmovanih socialnih pravic in zaščite... Toda na drugi strani lahko, žal seveda goli in bosi, brezposelni in bolehn, sredi ceste na veliko lajnate, da državni predsednik laže, ker je tako rekel njegov tekmeč, lahko vpijete, da neki minister blebeta, medtem ko falotje njegovim podanikom zelo uspešno bežijo ne samo z mesta hudodelstva, marveč tudi iz maric in zaporov. Lahko sami kandidirate za karkoli.

POLITIKA HLAČ BREZ ŽEPOV

Čeprav se v politiki dogajajo stvari, ki si jih mnogokrat ne znamo razlagati, vemo na drugi strani, da je tukaj malo slučajnosti in naključja. Torej, razloge za takšno stanje je treba iskati tudi in predvsem v zakulisnih igrar, in pred naslednjimi volitvami bo teh še kako veliko. Posledica bo lahko takšna, da se bomo volilci znašli v težkem položaju, ker bodo karte med strankami - kdo je s kom in kdo proti komu - tako zmešane, da preprosto ne bomo vedeli, komu dati svoj glas in zaupati. Toda to je druga zgodba, zato raje preidimo k politični špekulaciji možnega uspeha levosredinskih strank na volitvah leta 1996.

Na Balkanu razčiščujejo svoje stoletne spore na najbolj zverinski način

MENDA JE NOSTRADAMUS PREDVIDEL MORIJO V NAŠI SOSEŠČINI

V ponedeljek, 28. avgusta, je granata, za katero še ne vedo, kdo jo je »poslal« v središče Sarajeva, ubila 37 in ranila 85 nedolžnih civilistov. Srbski vodje s Pal trdijo, da so to storili Bošnjaki sami, da bi minirali začetek mirovnega procesa. Predsednik bosanske vlade Haris Silajdžić je obsodil Srbe in jim zagrozil s prenehanjem pogajanj. Obtožil je mednarodno skupnost, da spremlja dogajanje v BiH s plašnicami na očeh.

Aleksander Mlač, dober poznavalec bosansko-hercegovskih razmer, saj je tam preživel večino svojega življenja, sicer pa slovenskega rodu, opisuje svoje življenje v BiH in ocenjuje sedanje razmere. Skepticizem, ki veje iz njegovih razmišljanj o koncu sedanje morije, obtožuje in kliče k razsodnosti. Te pa na Balkanu že davno ni. Če je sploh kdaj bila!

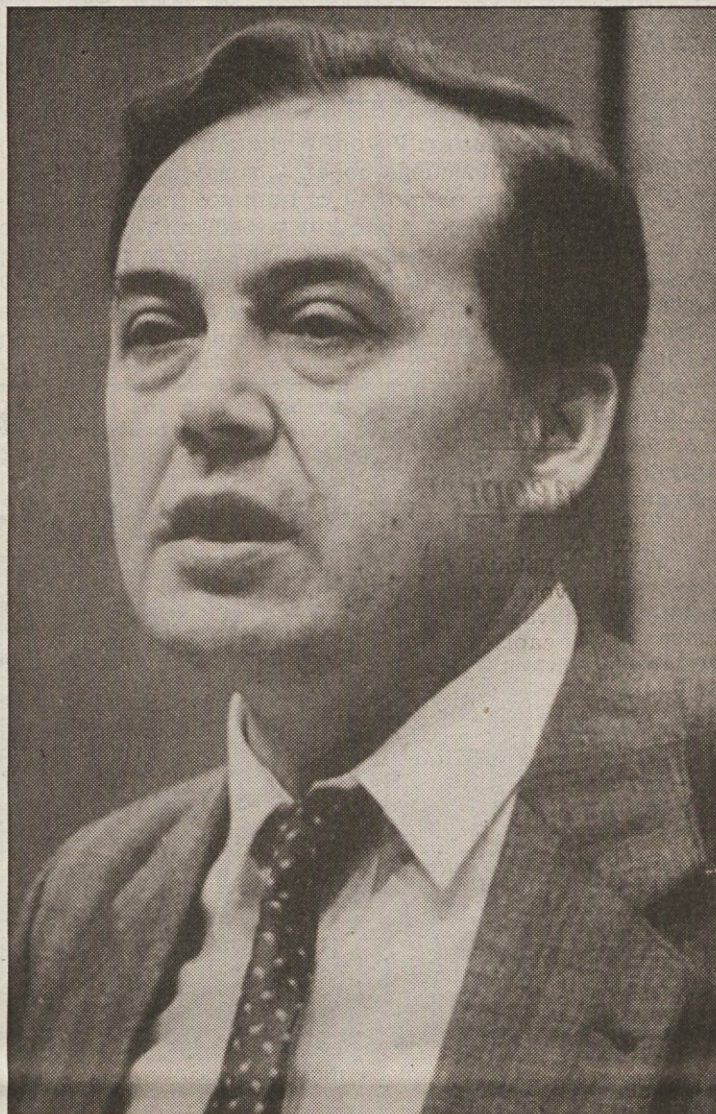
Dr. Stipe Šušar, redni profesor na Filozofski fakulteti v Zagrebu razčlenjuje sedanje dogajanje pri naših južnih sosedih

SRBOV NA HRVAŠKEM BO KMALU LE ZA FOLKLORNI OKRAS

Kako je s Srbi na Hrvaškem po zadnjem množičnem odhodu iz Krajine po vojaški akciji Nevihita • Se bodo vrnili? • Je proces izseljevanja sklenjen ali pa se bo še nadaljeval? • Kakšen je pogled rednega profesorja na filozofski fakulteti Univerze v Zagrebu dr. Stipeta Šušarja, kjer na odseku za filozofijo predava tudi o demografiji?

Koliko Srbov je še sploh ostalo na Hrvaškem po zadnjem množičnem odhodu teh ljudi iz Krajine po vojaški akciji Nevihita hrvaške vojske? Mnogi ljudje v sosednji državi pa tudi drugje pravijo, naj kar gredo, od koder so prišli, vendar zadeve najbrž niso tako preproste, saj so Srbi na tem prostoru živeli tristo do štiristo let, pravoslavni samostan Krka pa je star celo sedemsto let. O teh aktualnih vprašanjih, kot je denimo etnično čiščenje, smo se pogovarjali z rednim profesorjem na Filozofski fakulteti Univerze v Zagrebu dr. Stipetom Šušarjem, kjer na odseku za filozofijo predava o ruralni urbani sociologiji, demografiji in sociologiji izobraževanja. Vrh tega pa je lastnik in odgovorni urednik mesečnika Hrvatska levica, ki izhaja že poldrugeto leto. Izdajanje časnika financira s tajnimi prostovoljnimi prispevki in z njegovo prodajo, medtem ko se oglaševalci v njem, ne upajo objavljati oglasov. Pravi, da gre za zunajstrankarski časnik, sam ni v nobeni stranki, sicer pa pripravlja življenjsko delo Historia tragicomika (1989-95) v treh knjigah in osmih delih. Delo naj bi izšlo sredi prihodnjega leta, če bo zbral dovolj predplačnikov.

iz leta 1991, ki je pomenil temelj za ustavni zakon na Hrvaškem, se je priznalo, da morajo imeti Srbi posebne pravice povsod tam, kjer so v večini. Na tej osnovi je ustavni zakon proglasil okraja Knin in Glina v okviru hrvaških županij. Ta ustavni zakon zdaj velja, Tudman pa ga je sprejel pod pritiskom Evrope. Srbi pa bi imeli dva avtonomna okraja. V njiju bi bilo nekdanjih enajst občin (zdaj so se občine razdrobile), v katerih so Srbi predstavljali večino po popisu iz leta 1991. Njim je bila priznana avtonomija samo tam, kjer so predstavljali več kot polovico vsega prebivalstva občine. Te občine pa so bile: Dolnji Lapac, Gračac in Korenica v Liki, Vojnić in Vrginmost na Kordunu, Dvor, Glina in Kostajnica na Baniji, Benkovac, Knin in Obrovac v severni Dalmaciji. V teh enajstih občinah je bilo po popisu iz leta 1991 141.831 Srbov in 45.327 Hrvatov ter približno toliko kot Hrvatov ali morda celo manj Jugoslovancev. Kar zadeva odnos Srbov in Hrvatov v teh enajstih občinah, je bilo razmerje 1 proti 3 v korist Srbov. Po zadnjem popisu je bilo več kot 20 odstotkov Srbov od skupnega števila prebivalstva še v dodatnih enajstih občinah: Daruvar, Grubišino polje, Gospić, Karlovac, Slunj, Beli Manastir, Orahovica, Vukovar, Ogulin, Novska in Drniš.

deset tisoč. Večina je zapustila te kraje leta 1991, ko jih je okrog petdeset tisoč šlo proti Banjaluki, Baranji in v Srbijo. Njihove hiše so bile izropane in polovico jih je hrvaška vojska požgala. Vojaška operacija Blisk pa je povzročila odhod novih 13 do 14 tisoč Srbov; Potem jih je ostalo tisoč do 1500 na ozemlju, ki je bilo osvojeno maja letos, drugi pa so v občinah Pakrac, Daruvar, Grubišino polje, Garešnica, Virovitica itd. Nedotaknjeni so ostali Srbi v Gorskem kotarju, ki niso šli v konfrontacijo 1991; gre za nekdanjo občino Vrbovsko, večji del nekdanje občine Ogulin, nekaj je Srbov v občini Delnici itd. Gre za 7 do 8 tisoč Srbov, ki so ostali zunaj vojne.

Panorama: In koliko jih je ostalo v Krajini?

Sušar: Hrvaški nacionalizem je želel v tem stoletju uničiti Srbe na Hrvaškem. Zdaj so pred uredništvom tega cilja. Menim, da ni primera v Evropi, da je kakemu nacionalizmu tako uspelo etnično čiščenje, kot je Hrvaškemu. Tudman je sklenil v nekem drugem kontekstu tisto, kar ni uspelo Anteju Paveliću. Hrvaška bo dolgo nosila ta madež, ki se je zgodil, ne glede na to, da bo skušala to skrivati. Prav zato je dolgo časa ne bodo šteli za normalno demokratično državo in tega tudi dolgo ne bo uspela doseči.

“Tudman je sklenil v nekem drugem kontekstu tisto, kar ni uspelo Anteju Paveliću. Hrvaška bo dolgo nosila ta madež, ki se je zgodil, ne glede na to, da bo skušala to skrivati. Prav zato je dolgo časa ne bodo šteli za normalno demokratično državo in tega tudi dolgo ne bo uspela doseči. V naslednjih letih, morda celo v desetletjih, bo Hrvaška namesto “lepe naše Hrvaške” postala “lepa naša tudmanija”, kar bo določen pojem.”

Panorama: Kaj kaže popis prebivalstva na Hrvaškem leta 1991, tako da bi bilo moč bolj razumeti sedanja demografska dogajanja?

Sušar: Podatki iz popisa leta 1991 so obdelani in Hrvaška je objavila publikacijo o strukturi prebivalstva v vseh naseljih, vendar zame ti podatki niso dovolj zanesljivi. Zakaj? Zato ker je bil ta popis opravljen že v ozračju krize: popisovalo se je od 31. marca do 15. aprila, 22. aprila pa so bile volitve in je že bila evforija, da je Franjo Tudman zmagoval. Trdim, da se je že tedaj veliko število Srbov zaradi previdnosti izreklo za Hrvate, medtem ko se je število Jugoslovancev v primerjavi s popisom leta 1981 zmanjšalo za štirikrat. Dojeli so, od kod pih veter, in niso hoteli reči, da so Jugoslovani, temveč so se opredeljevali, če so bili iz mešanih zakonov, za konjunkturnega starša. To pomeni, da če je eden od staršev Hrvat, so se odločili za to nacionalnost. Del Jugoslovancev se je morda iz kljubovalnosti vpisal za Srbe.

Panorama: Vi bolj verjamete v podatke iz popisa leta 1981?

Sušar: Po popisu prebivalstva iz leta 1981 sta bila na Hrvaškem 531.502 Srba in so tedaj pomenili 11,5 odstotka vsega prebivalstva na Hrvaškem. Za Jugoslovane se je na Hrvaškem leta 1981 izreklo 379.057 ljudi ali 8,2 odstotka tedanjega hrvaškega prebivalstva. Če upoštevamo oba odstotka (Srbi in Jugoslovani) in ljudi, ki se niso nacionalno opredelili, je bilo leta 1981 20 odstotkov prebivalstva, ki niso bili Hrvati in niso bili pripadniki nacionalnih manjšin. Srbi takrat niso bili nacionalna manjšina. Hrvati so po popisu iz leta 1981 predstavljali 75,1 odstotka prebivalstva. Vseh drugih, poleg Hrvatov, Srbov in Jugoslovancev, pa je bilo 4,5 do 5 odstotkov.

Panorama: Najbrž imate podatke o številu Srbov v posameznih hrvaških občinah?

Sušar: Na Hrvaškem je bilo tedaj 116 občin: v 22 občinah so Srbi pomenili več kot 20 odstotkov prebivalstva. Če k temu prištejemo še Jugoslovane, za katere je težko reči, da so bili samo srbskega izvora, ker so se za to najpogosteje odločili ljudje iz mešanih zakonov, potem so bili v 10 do 15 odstotkov občin v večini Srbi in Jugoslovani. Tudi po popisu

Panorama: Kakšna je bila njihova zastopanost v večjih hrvaških mestih?

Sušar: V štirinajstih največjih hrvaških mestih (Karlovac, Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Vukovar, Pulj, Reka, Sisak, Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar, Zagreb in Varaždin) je živel po popisu iz leta 1981 202.787 Srbov in 228.015 Jugoslovancev ali več kot tretjino vsega prebivalstva v teh mestih. Takrat je bilo v Vukovarju od vsega prebivalstva 30 odstotkov Srbov, 23 odstotkov v Karlovcu, 18 v Sisku, domala prav toliko v Osijeku, 13 v Vinkovcih, 9 odstotkov v Zadru, 8 v Reki, domala 7 odstotkov v Pulju, 8,8 odstotka v Šibeniku, 6 odstotkov v Dubrovniku, prav toliko v Slavonskem Brodu, 4,86 odstotka v Zagrebu, 4 v Splitu in najmanj v Varaždinu, kjer so Srbi tvorili 1,26 odstotka vsega prebivalstva. Vendar je treba gledati tako Srbe kot Jugoslovane. Ne zato, ker bi bili vsi Jugoslovani prej Srbi, temveč zato, ker so bili Jugoslovani pod večjih pritiskom kot Srbi. Na Hrvaškem je bilo v preteklih štirih, petih letih težje reči, da si Jugoslovani; bolj so opleli tisti, ki so rekli, da so

niku, kjer so se Muslimani izrekli za Hrvate, kar jim danes pride prav, 13 v Splitu in Zagrebu, za katerega je ta odstotek pomenil domala sto tisoč prebivalcev, okrog 16 odstotkov v Šibeniku, Zadru.

Panorama: Jugoslovani so takorekoč poniknili. Zakaj?

Sušar: V dogajanjih od leta 1990 pa so zadeve takšne: od 230 tisoč Jugoslovancev jih je bilo ob popisu leta 1991 okrog 94 tisoč. Od okrog dvesto tisoč Srbov v velikih mestih Hrvaške jih je najmanj polovica odšla in jih ni več kot sto tisoč. Dogajanja od leta 1990 naprej so pripeljala do tega, da se je število Srbov v velikih mestih prepolovilo. Od tistih, ki so se izrekli za Jugoslovane, pa se je domala vsak četrti ob popisu leta 1991 še izrekel za Jugoslovana, drugi pa so tako rekoč izgubili; ostali so samo tisti z najbolj debelo kožo in tisti, ki so bili najbolj pogumni. Rekli so, da so Jugoslovani, vendar so jim odgovorili, da kaj takega ne obstaja več. Najbolj uporni so potem predlagali, naj zapišejo, da so Papuaneci, Kanadčani itd., kar je bil nekakšen protest.

Panorama: Koliko je po zadnjem odhodu še Srbov na Hrvaškem?

Sušar: Če izvzamemo velika mesta, kjer je lahko največ do sto tisoč Srbov, jih je ostalo do deset tisoč v celotni zahodni Slavoniji. Če Slovenci slišijo za zahodno Slavonijo, po-

V naslednjih letih, morda celo v desetletjih, bo Hrvaška namesto “lepe naše Hrvaške” postala “lepa naša tudmanija”, kar bo določen pojem. Pustimo Srbe, koliko so krivi, kaj so delali itd., zdaj govorim o Hrvaški, o Srbiji bomo še govorili. K temu, da je hrvaški nacionalizem uspel Hrvaško očistiti Srbov, moram povedati še, da so zdaj pri tem čiščenju pri koncu. Srbov je zdaj na Hrvaškem največ 130 tisoč, prej pa jih je bilo okrog 700 tisoč, če upoštevamo tudi tiste, ki so se izrekli za

“Ni bila težnja, ampak je ta vojna nadaljevanje druge svetovne vojne. Nacionalistična gibanja so se spopadla, v drugi svetovni vojni so bili vsi na prizorišču. NOB se je borila proti 17 različnim vojskam, kjer je bila večina domačih vojsk nacionalističnih gibanj.”

Jugoslovane.

Panorama: In kje so zdaj ti Srbi, ki so še ostali na Hrvaškem?

Sušar: V ruralnih ali podeželskih območjih so ostali izključno stari ljudje brez reprodukcije, v mestih pa se bodo že pri naslednjem popisu prebivalstva množično skrili za hrvaško nacionalnost. Srbi bodo ostali stari, kajti druga in tretja generacija vnukov že množično skriva svoj izvor. Kot profesor na fakulteti vidim, kako so študentje uporabljali vse metode, da so zabrisali sledi svojega srbskega izvora in si prizadevali za hrvaškega. Če so srbskega izvora, potem ni najbolj pametno dati indeksa v uporabo na fakulteti. Na takšne ljudi gledajo drugače, ko gredo k izpitom, iščejo delo in vse drugo. V mestih se bodo Srbi množično asimilirali ali stapljali, na vaseh pa bodo izumrli.

Panorama: Kdo je na vrsti za Srbi?

Sušar: Ni več nobenega. Po odhodu Srbov bo ostala Hrvaška, ki bo po čistosti prebivalstva preseгла celo Slovenijo, čeprav ima Slovenija povsem drugače zgodovinske razmere. Slovenija ni imela na svojem ozemlju drugega kompaktnega naroda, kot je na Hrvaškem, ki je imela Srbe na svojem ozem-

“Če Slovenci slišijo za zahodno Slavonijo, potem mislijo na tisto, kar so Hrvati v maju osvojili, kar je 500 kvadratnih kilometrov, medtem ko zahodna Slavonija v geografskem smislu meri dvajset tisoč kvadratnih kilometrov. In v tej zahodni Slavoniji so bili Srbi do druge svetovne vojne v večini in so jo imenovali mala Vlaška ter je bila nekdanja vojna Krajina. Do leta 1991 je bilo v zahodni Slavoniji 90 tisoč Srbov, zdaj jih je ostalo največ deset tisoč. Večina je zapustila te kraje leta 1991, ko jih je okrog petdeset tisoč šlo proti Banjaluki, Baranji in v Srbijo. Njihove hiše so bile izropane in polovico jih je hrvaška vojska požgala.”

Jugoslovani, kot pa Srbi. Mržnja do Jugoslovancev je bila večja, in naravno je bilo, da so se množično izrekli za drugo narodnost zaradi strahu, konformizma ali prilaganja. Če vzamemo skupaj Jugoslovane in Srbe, jih je bilo v Karlovcu več kot 35 odstotkov prebivalstva, prav toliko v Osijeku, Sisku, v Vukovarju več kot 52 odstotkov, v Pulju 24, prav toliko na Reki, okrog 15 odstotkov v Dubrov-

tem mislijo na tisto, kar so Hrvati v maju osvojili, kar je 500 kvadratnih kilometrov, medtem ko zahodna Slavonija v geografskem smislu meri dvajset tisoč kvadratnih kilometrov. In v tej zahodni Slavoniji so bili Srbi do druge svetovne vojne v večini in so jo imenovali mala Vlaška ter je bila nekdanja vojna Krajina. Do leta 1991 je bilo v zahodni Slavoniji 90 tisoč Srbov, zdaj jih je ostalo največ

Na Balkanu razširčujejo svoje stoletne spore na najbolj zverinski način

V ponedeljek, 28. avgusta, je granata, za katero še ne vedo, kdo jo je »poslal« v središče Sarajeva, ubila 37 in ranila 85 nedolžnih civilistov. Srbski vodje s Pal trdijo, da so to storili Bošnjaki sami, da bi minirali začetek mirovnega procesa. Predsednik bosanske vlade Haris Silajdžić je obsodil Srbe in jim zagrozil s prenehanjem pogajanj. Obotožil je mednarodno skupnost, da spremlja dogajanje v BiH s plašnicami na očeh. Aleksander Mlač, dober poznavalec bosansko hercegovskih razmer, saj je tam preživel večino svojega življenja, sicer pa slovenskega rodu, opisuje svoje življenje v BiH in ocenjuje sedanje razmere. Skepticizem, ki veje iz njegovih razmišljanj o koncu sedanje morije, obtožuje in kliče k razsodnosti. Te pa na Balkanu že davnaj ni. Če je sploh kdaj bila!

IZ NENAPISANE KNJIGE

Dolgo časa po svojem prvem odhodu iz Sarajeva, konec novembra 1992, sem razmišljal o tem, da bi napisal knjigo. Ne bi mogel točno povedati, kaj vse me je odvrnilo od te namere. Morda vsakodnevna nuja zagotoviti si preživetje, neprijetno vračanje v čase, ko sem z vsem svojim bitjem občutil prihajanje vojne kataklizme in jo potem doživel v okolju, kjer sem preživel vse svoje življenje (to je nekaj drugega kot vojne, ki sem jih v živo spremljal - od Libanona do Afganistana), ali pa morda številne knjige, napisane na isto temo, v katerih so avtorji postavljali sebe pred dogajanje in si s tem početjem pripisovali nekakšen poseben pomen. A morda drugače tudi niso mogli.

Razmišljajoč o svoji nenapisani knjigi, sem nič kolikokrat spoznal, da so vojna, življenje v obkoljenem mestu in vse strahote takšnega življenja del neprenosljivih osebnih izkušenj. Da je tako, sem se prepričal prvi dan, ko sem s slovenskim konvojem prišel v Ljubljano in z njim zapustil Sarajevo. Srečal sem dobrega starega prijatelja, kolega po profesiji. Srečen, da me vidi živega in zdravega, me je povabil na kavo, da bi mu spregovoril, je rekel. Dobila sva kavo in pričel sem od začetka, kot me je zaprosil. Po nekaj minutah me je prekinil in dejal: »A propos, to kar si rekel, da ti povem...« in štirideset minut govoril o vojni v Sloveniji in svojem doživljanju razmer. Nisem ga prekinil pa tudi zameril ne. Bila je to njegova osebna izkušnja, zanj enaka kot moja in morda celo bolj dramatična.

Ko pišem te vrstice in se spominjam dogodka, ki kot se je izkazalo kasneje, ni bil osamljen, razmišljam, da pa je morda vendar treba napisati knjigo. Bralec, ki se mu bo zdela dolgočasna, jo bo odložil, če mu bo ugajala, jo bo prebral do konca. Na vsak način, z napisano knjigo ne tvegaš, da te bo prekinjal ali ti postavljala dodatna vprašanja. Tako vzemite te vrstice kot testno zasnovo resnični zgodbi morda nekega dne napisane knjige.

Bilo je to leta, ko je Slobo Srbom obljubil, da se jih nihče več ne bo upal pretepati, in jim obenem dovolil pretepati vse Nesrbe.

S starim prijateljem Juanom, dopisnikom španske tiskovne agencije, sem sedel v mednarodnem press centru v beograjski »Albaniji«. Restavracija polna, vedno gostoljuben natakari Mića nama je pokazal prosto mizo in dodal: »Vem, da želita biti sama, ker imata pomembne pogovore, hrana in pijača - pa po starem in dober tek.« Z Juanom sva prežvekovala Gazimestan in druge stvari iz dnevnih medijev, ko sta se nama z vlijudnim »Ali lahko prisedeva pridružili gospe. Toda njuna uglajenost je trajala le kratek čas. Ko sta slišali moje bosansko narečje, sta se spravili na Bosno (kaj hočejo ti Muslimani, ki so v resnici Srbi?) in nato podivjali, ko sem jima, naivno misleč, da ju bom pomiril, povedal, da sem Slovenec. Z večernim letalom sem se vrnil v Sarajevo. Hiša je bila kot običajno, polna prijateljev. Čakajo me s svežimi vestmi »prestonice«. »Raja, gotovo je,« pravim. In, nihče mi ne verjame.

Del letnega dopusta sem vedno preživljal v Gradačcu, miroljubnem mestecu v Bosanski pokrajini, rodnem mestu Husein-kapetana Gradaševića, prvega borca v zgodovini Bosne za njeno samostojnost, in zadnjem kraju zaposlitve mojih staršev. Tu sem končal gimnazijo, doživel prvi žur, popil prvo kavo, vzljubil prvo dekle, od starega čike Mehmeda, kako se akšamluči (kadi), in v večeru

dneva ob kozarčku »mekane slivovice« v tišem pogovoru o »vsem« ali molčanju doživel notranji mir. Zjutraj kot običajno vstanem in odidem kupit časopis ter pri prvi kavi izmenjam besede s starimi prijatelji. V kavarnici v senci stoletnih kostanjev srečam Vaso. Leta je bil mladinski in potem partijski funkcionar, igrala sva rokomet v ekipi republiške lige, skupaj z Jusom, Antonom, Nenadom, Ivom... Tih pije kavo in bereva vsak svoj časopis, jaz Oslobođenje in Borbo, Vaso Politiko. Naročiva še eno kavo. Vaso pravi: »Izvoli Politiko in daj mi svoja časopisa.« Odvrnem: »Izvoli moje, a za Politiko hvala, vnaprej vem, kaj piše.« »Ampak Slobo ima prav, Srbi imajo prav,« mi reče Vaso s srboritim glasom. »A kaj če gre, Vaso, vse to po napačni poti, če tvoj narod, ki ga zdaj imenuješ Srbi, začne krvavo kolo?« »Jaz bom s svojim narodom,« odgovori. To se je zgodilo nekaj mesecev kasneje, ko je Slobo obljubil Srbom, da jih nihče več ne bo pretepal. V Sarajevo sem se vrnil z večernim vlakom. Doma me je pričakala običajna družba in čakala na zgodbe iz province. »Raja, gotovo je.« In nihče mi ne verjame.

Pred prvimi demokratičnimi volivami v BiH so se v predvolilni kampanji pojavile tudi tri nacionalne stranke. Nič neobičajnega. To je rezultat »svetega trojištva«, ki ga je v imenu »bratstva in enotnosti« hranila takrat še

Pokol v Sarajevu

vedno stara oblast. (V imenu načela bratstva in enotnosti v BiH nisi mogel do višjih funkcij od tistih v krajevni skupnosti, če nisi bil Srb, Hrvat ali Musliman.) Vestno proučujem programe strank. V političnih delih programov je moč opaziti teze o ogroženosti »našega« (beri srbskega, hrvaškega, muslimanskega od preostalih dveh). V ekonomskem delu je bilo koncept programov moč strniti v: »Soglašamo z ekonomskimi reformami zveznega premiera Markoviča.« Komunisti samozavestno trdijo, da bodo dobili 35 odstotkov glasov. Zmago pričakujejo tudi reformisti. Oboji imajo predvolilne mitinge predvsem v večjih mestih. Nacionalne stranke iščejo podporo na vasi in podeželju in sklonejo med-

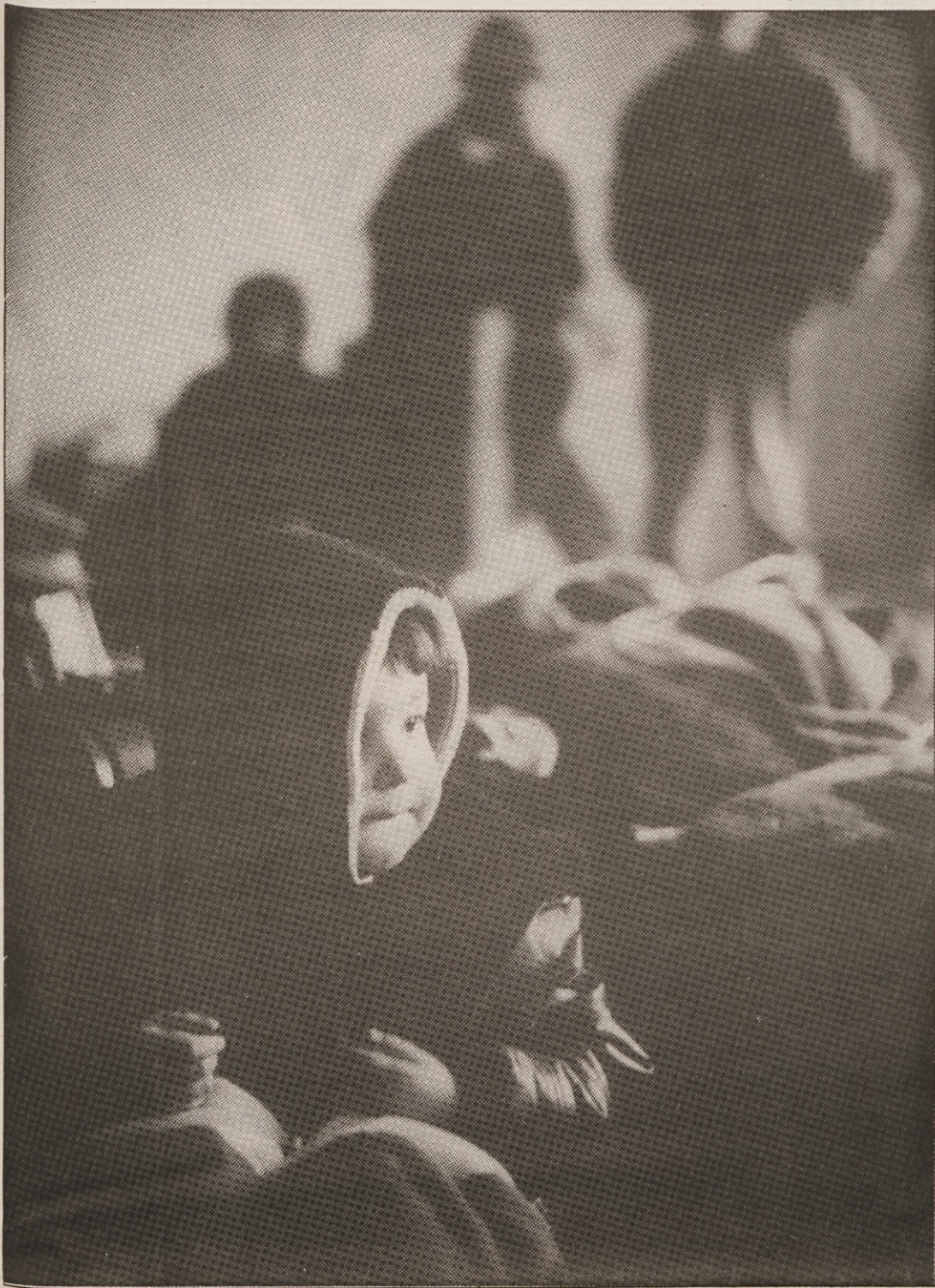
MENDA JE NOSTRDAMUS PREDVIDEL MORIJO V NAŠI SOSEŠČINI

strankarski dogovor z željo zrušiti staro oblast. V srbskih delih Bosne glasujejo za SDS, v hrvaškem delu za HDZ in po istem principu drugod za SDA. Nacionalne stranke so volitve dobile. Dan po objavi volilnih rezultatov sem prisostvoval tiskovni konferenci liderjev zmagovalnih strank v veliki dvorani parlamenta. Karadžić, Izetbegović in Ključić zmagovalno govore o svoji poti k zmagi na volitvah, novi demokraciji, človekovih in državljskih pravicah in pravicah treh narodov, ki bodo uveljavljene s tristranskim partnerstvom na oblasti. Postavim si logično vprašanje: kako so lahko skupaj na oblasti tisti, ki so prišli na oblast s tezo o ogroženosti svojega naroda od drugih dveh. Domov se vrnem utrujen in potlačen. Prijatelji na kupu. »Raja, gotovo je,« pravim. In, nihče mi ne verjame. Edino Aida, mati mojih treh otrok, gleda zaskrbnjeno. Nekega večera, nekaj dni zatem, me vpraša, kaj naj stori. Počasi se pripravi, da bo šla z otroki k svoji teti na Švedsko, odvrnem. Za nasvet sem moral požreti številne ugovore njenih bližnjih. Toda Aida je poslušala in decembra 1991 odšla na Švedsko. Pred nekaj dnevi sem

široko oborožila tudi civilno prebivalstvo. Nekega dne me je na Palah obiskal sosed, tudi vikendaš, pošten človek, in mu ves iz sebe pripovedoval, kako sta ga na delovnem mestu obiskala neznanca in dejala: »Veš, vemo, da si naš. Trenutno nimamo na zalogi pištol in avtomatov, lahko ti damo manjši minometalec.« Dan, preden je počilo, sem odšel s soprogo na Pale pregledat hišo. Uspešno sva prešla »skupne« kontrole pri izhodu iz Sarajeva in na Palah kot običajno zavila v kavarno, kjer sem zadnjih deset let bil dobrodošel gost. Lokal je bil poln znanih obrazov, vendar ni bilo običajne dobrodošlice, tudi prostora za mizo ne. Postaviva se k točilnemu pultu in naročiva kavo. Samo pogledi in šepetanje povedo, da so naju opazili. In potem sledijo pripombe: »A tako, vi na Jutelu«, aludirajoč na prejšnji večer objavljen komentar Zeka Smajića, v katerem je ostro napadel SDS in Karadžića, in nato grožnja: »Pazi se.« Odi deva k prijateljem na Palah in vprašava, kaj se dogaja. Sinoči je bila v mestu mobilizacija, motali so se neki čudni maskirani tipi in prihajali in odhajali kamioni. »Gotovo je,« mi pravi prijatelj. In veroval sem mu. Naslednji dan je počilo.

Vojna se je začela iz istih razlogov, zaradi katerih še traja. Na to me je spomnila nedavna izjava Karadžića na TV. Ne sprejema nobene mirovne pobude, če Srbi ne dobijo 64, pravično pa bi bilo 70 odstotkov ozemlja. »Meje Republike Srbske so na Drini in Uni, zahtevamo izhod na morje, del Sarajeva, ker je vse stotletja srbsko.« To me spominja na pogovor s prijateljem v Ljubljani, ki je Srb. Vprašam ga, ali bi lahko zamenjali vikend na Palah za vikend koga, ki je odšel iz Slovenije v Srbijo, in tako rešil vsaj del v desetletjih pridobljenega imetja. Odgovori mi: »Zakaj bi kdo menjal, ko pa je ve to vendar naše.« Na podoben način razmišljajo bosanski Hrvatje in Zagreb. Tako Muslimanom ne ostane drugega kot boriti se za svoj del razdeljene Bosne.

V vsem tem bi bilo iluzorno pričakovati bogve kakšno pomoč mednarodne skupnosti, njenih diplomatov in mednarodnih mirovnih sil. Kakšen pa je njihov odnos do Bosne? Avgust je, 1992. Peti mesec krvavega obleganja Sarajeva. Izčrpan od lakote in stalnega iskanja vode, večdnevni dežurstev na TV, strahu za družino, odidem kljub topovskemu ognju na nekaj kilometrov od mojega domovanja oddaljeni sedež Unproforja. Dan prej mi je Slavko Šetina javil, da je Suzana Prosenec uspela poslati Unproforju zahtevo TV Slovenija za uradni akreditiv. To pa je pomenilo možnost priti na letališče, s tem potem tudi odhod v Ancono, dan počitka in vrnitev z nakupljeno hrano. Nekako sem se poln mrzličnega pričakovanja prebil do Unproforja. Tam me je v pisarni za akreditacijo sprejel namestnik predstavnika za tisk Freda Ecarda, sicer Egipčan. Odvrne mi, da je zahteva res pri njih, in nato hladnokrvno, da šefa ni, »Pridite jutri«. Verjetno je mislil, da sem do njega prišel po prijaznem sprehodu na East Riverju, domov pa me bo odpeljal taksi, če mi je prevoče. Naslednji dan ista pot in enake razmere. Šef je, vendar trenutno zavzet. Končno le pride On. »Pravi, da je vse O. K., naroči tajnici, naj pripravi akreditacijo in jo pripravi za podpis. Tajnica je moja znanka in Sarajevčanka. Hitro opravi delo in da spis šefu na mizo. Ta gleda akreditacijo, odide iz pisarne, se vrne, odide, in tako debele štiri ure. Vprašam, v čem je problem. Ne odgovori, kot da me ni. Nato milostno podpiše in znova odide. Tajnica mi ponudi cigareto (kako dolgo nisem videl rdečega marlbora, kaj šele, da bi ga kadil) in kuha kavo. Hoče me pomiriti, da bi čimbolj »hladne glave« in prisoben šel na nevarno pot proti domu. Vstopi Egipčan in pravi: »Si končal.« »Sem,« odgovorim. »Kaj pa potem še delaš tu! Veni!« Gledam ga in ne verjamem, da sem ga prav

Mali muslimanski begunci

slišal. »Ven,« ponovi in kaže na vrata. Pred očmi se mi je stemnilo, vstanem s stola in se zaderem nanj: »Poslušajte, vi ste tu v moji domovini in mojem mestu, imate več kot 10.000 dolarjev plače, mi pa crkujemo od lakote in od tistih, pred katerimi naj bi nas varovali, zato izvolite ven vil« in mu pokažem vrata. Egipčan neprisebno izbulji oči, kot da ga bo kap. Zajema zrak, skuša kaj reči in zapusti sobo. Maševal se mi je tako, da nisem dobil prostora v transporterjih, ki so vozili do letališča, bila pa je to edina možna pot do letališča. V žepu sem imel akreditacijo, ki ni nič veljala. Vedenje Unproforja in sveta do teh grozot etničnega čiščenja v Bosni, preseljevanja ljudi, ubijanja otrok me vse preveč spominja na obnašanje ameriškega in egiptovskega diplomata v službi Združenih narodov. Zato se ne čudim,

če bosanska vlada razmišlja o odpovedi gostoljubja tujcem, zavrača pogovore s Carlom Bildtom in drugimi, če zahteva ukinitve embarga na uvoz orožja, da bi se lahko branila sam, ko tega drugi ne želijo ali morda ne zmorejo in ko mirovni načrti drug za drugim padejo v vodo. Ko sem končeval ta tekst, zasnovano nenapisane knjige, sem dojel vse tegobe in probleme tistih, ki so zmogli hrabrost in moč, da so napisali knjigo in s svojimi izkušnjami ponudili racionalno razlago nekega iracionalnega stanja, kakršna je balkanska vojna na pragu nove ere. Ponovno sem prepričan, da so lastne izkušnje težko prenosljive, da jih včasih mukoma prenaša celo papir, in zato toliko bolj razumem živenga človeka. Nočem reči, da sem brez poguma, toda včasih se mi zdi, da je takšne knjige bolje pustiti nenapisane.

Bosansko-hercegovski vsakdan

ZAHOD NE VE, KDO NAPADA IN KDO SE BRANI

Vse do hrvaškega posredovanja v Krajini je mednarodni skupnosti uspevalo ohranjati navidezni konsenz glede vojne na ozemlju bivše Jugoslavije. Evropa, Rusija in ZDA so se pretvarjale, da zagovarjajo enako pot reševanja konflikta, dejanske napetosti in medsebojna nesoglasja pa so reševale z nedejavnostjo oziroma odsotnostjo kakršnekoli odločilnejše akcije. OZN je bila v skladu s temi pravili paralizirana: Britanci in Francozi so govorili o okrepljeni mirovni prizadevanj in pri tem pazili, da ne bi s čimer koli užalili Američanov; slednji so izrekli ostre izjave, a popuščali pred Rusijo; ta pa je vztrajno podpirala Srbe, a vseskozi poudarjala, da ne želi pretrgati stikov s svojimi zahodnimi zaveznici. Krajina je to štiriletno tradicijo vsaj začasno prekinila, saj je pripeljala do prvega očitnejšega razdora med ameriško in britansko zunanjo politiko.

Britanski obrambni minister Michael Portillo je hrvaško posredovanje v Krajini ocenil kot operacijo etničnega čiščenja, kar je ameriški veleposlanik v Zagrebu Peter Gallbright zavrnil kot neumnost. Dejal je, da gre v tem primeru kvečjemu za "etnično samoočiščenje." Izjava je potrdil prepričanje tistih, ki so trdili, da je ZDA tiho podprla hrvaško ofenzivo, se opredelila pristransko in tako še enkrat dokazala, da je njena politika do Bosne in svojih zahodnih zaveznic nestanovitna in milo rečeno muhasta. Dogodki v Krajini so ZDA dokončno uvrstili na seznam tistih držav, ki srbsko stran jasno in glasno obsojajo kot agresorja, zlasti še, ker je ameriški predstavniški dom (v katerem imajo večino republikanci) izglasoval ukinitve embarga na prodajo orožja bosanski vladi.

Britanija, ki ima poleg Francije največji kontingent v sestavi Unproforja v Bosni, se je, nasprotno, vedno trudila ostati nepristranska in objektivna, kar potrjuje tudi Portillova izjava o hrvaškem etničnem čiščenju v Krajini. Njena uradna politika, ki jo zagovarjata tako pozicijski kot opozicijski voditelj John Major in Tony Blair, temelji na prepričanju, da mora mednarodna skupnost nuditi humanitarno pomoč, si prizadevati za politično rešitev konflikta ter poskrbeti za varnost svoje mirovne vojske v Bosni. Kljub tradicionalnim vezem, ki Britanijo vežejo na nekdanjo kraljevino Srbijo, je bila njena uradna politika vedno dovolj oprezna, da se je izognila očitkom, da je na strani Srbov, vendar do te mere oprezna, da tudi proti njim ni nikoli ukrepala. Neposredno sta srbsko stran v konfliktu napadla edino bivša britanska premierka Margaret Thatcher in bivši laburistični voditelj Michael Foot. Zlasti Thatcherjeva že dlje časa opozarja, da mora Zahod končno spregledati, kdo se v bivši Jugoslaviji brani in kdo napada. Nikoli ne poskuša prikriti svojega ogorčenja nad nesposobnostjo zahodnih držav, da bi pod močnim vodstvom z vojaško akcijo odvrnile agresorja, zagotovile humanitarno pomoč in obdržale t. i. varna območja OZN - tudi zares varna.

Toda močan je tudi lobi zagovornikov umika Unproforja iz Bosne. Bivši mirovni pogajalec OZN lord Owen je že maja ob svojem odstopu v lordski zbornici dejal, da bi se mirovna vojska OZN morala umakniti, če sprte strani ne bodo do jeseni pristale na mir. Njegovo stališče zastopa tudi večina tistih politikov, ki imajo vojaške izkušnje. Opozarjajo na možnost britanskega "Vietnama" v Bosni in trdijo, da se mora britanska vojska vrniti, predno bi jo potegnili v vojno viхро.

Britanska javnost se medtem do vojne v Bosni in na Hrvaškem opredeljuje na podlagi televizijskih poročil. Padeč Krajine je med drugim vzbudil tudi primerjave med srbskimi in muslimanskimi begunci. Independentov komentator je zapisal: "OZN ocenjuje eksodus krajinjskih Srbov kot človeško tragedijo. Televizija je kazala kolone beguncev, kako so se organizirano na traktorjih, avtomobilih ali vozovih pomikali proti Bosni in Srbiji. Zmanjkalo jim je vode in bencina, nekateri so bili pretepeni, drugi mrtvi. Toda glede na lestvico grozodejstev, ki so jo izoblikovali sami Srbi - to ni nikakršna človeška tragedija. Pravilneje bijo opisali kot uspešen pobeg. Vprašajmo se raje, koliko srebreniških muslimanskih beguncev je preprosto izginilo brez sledu. Šest tisoč? Dvanajst tisoč? To je bil krvavi ples, ki ga je general Mladić obljubil svojim žrtvam."

Ksenija Horvat

CELOVITA BIH POSTAJA VSE VEČJA ILUZIJA

Te dni me pogosto sprašujejo, ali je balkanska krvava drama blizu svojemu koncu. Pri tem kot argumente za vprašanja navajajo, da so vojne na tem prostoru praviloma trajale štiri leta, da v tem trenutku proučujejo vsaj štiri mirovne načrte, nekateri pa iz rokava potegnajo celo jasnovidca Nostradamusa, ki je menda predvidel to vojno in nekeje zapisal, da se bo končala prav v tem letu.

Med dejstvi, ki jih navajajo sebi v uteho, je edino točna realnost, da so ugledali dan mirovni načrti ZDA, Rusije, Evropske unije in bosanskega predsednika Alije Izetbegovića. Toda tudi to ne pomeni jamstva za njihovo uspešnost. Če pri analizi iz razumljivih razlogov opustimo zadnja dva navedena mirovna načrta in pozornost posvetimo zgolj ameriškem in ruskemu, kmalu opazimo točko, kjer si nasprotujeta. Ameriški predvideva ohranitev sankcij zoper Srbijo vse do medsebojnega priznanja Srbije, Hrvaške in BiH, ruski načrt pa zahteva vnaprejšnjo ukinitve sankcij zoper Srbijo. Jasno je, da Milošević ne bo zadovoljen z ameriškim načrtom, Tudman pa ne z ruskim.

Miloševićevo priznanje Hrvaške v njenih dejanskih mejah bi povzročilo selitev Srbov iz vzhodne Slavonije, to pa bi po uspehu hrvaške Nevihte še bolj otežilo položaj v Srbiji. Tudmanovo priznanje Srbije oziroma ZRJ bi Hrvaško spravilo v položaj vprašljivosti reintegracije vzhodne Slavonije v hrvaški ustavnopravni sistem.

Če za trenutek opustimo akademsko proučevanje problema in pogledamo razmere na terenu, spoznamo, da doslej nobena od sprtih strani ni izpolnila svojih ciljev. Karadžić dejansko obvladuje okoli 65 odstotkov ozemlja BiH, toda Milošević se je prisiljen odreči sanjam o "veliki Srbiji". Tudmanu visi za vratom obljuba, da bo Hrvaška po mirni ali vojaški poti osvobodila vzhodno Slavonijo, Izetbegovićev projekt celovite suverene BiH pa postaja vse večja iluzija. Celotni vsi mirovni načrti, z izjemo Izetbegovićevega, predvidevajo delitev Bosne na dva in ne na tri dele: federacijo BiH, ki naj bi se v zaključni fazi konfederalno povezala s Hrvaško, in srbsko federalno enoto, ki bi se konfederalno povezala s Srbijo.

Realnost torej kaže, da na Balkanu lahko pričakujemo še en krog etničnega čiščenja, zadnjega. Srbska stran po zavzetju Srebrenice in Žepe meri še na preostalo enklavo Goražde. Težko je pričakovati, da bi to mestece v vzhodni Bosni obvarovale Natove grožnje. Sicer pa se z njim že dogaja podobno kot s Srebrenico in Žepo - mirovne sile OZN ga zapuščajo, v mestu prevladuje panika nemočnih ljudi, prepuščenih na milost in nemilost Karadžićevi soldateski.

Potem ko je hrvaška vojska osvobodila Bosansko Grahovo in Glamoč, so očitna njena prizadevanja, da bi preko Bosanskega Petrovca in Drvarja vzpostavila koridor za bihaško enklavo v Bosni. Tako si Hrvaška zagotavlja notranjo varnost na meji z BiH, hkrati pa si zagotavlja vpliv nad kraji, ki so bili stoletja poseljeni s Srbi. Cilj Hrvaške je omajati pozicijo Banjaluke. Zaradi vsega tega bo treba močneje aktivirati fronto v Bosanski Posavini in presekat povezavo med Bosansko krajino oziroma Banjaluko in Srbijo. Na ta način bi se vojna v Bosni končala tam, kjer se je tudi začela: s srbsko osvojitvijo Bijeline, Brčkega, Bosanskega Šamca... In Bosna bo razdeljena točno po skici Tudmanovega (?) načrta, nastalega nekega londonskega večera. Toda nekateri menijo, da tudi ta načrt ne pomeni konca vojne. Beg 30.000 Muslimanov iz Srebrenice in Žepe in potencialni eksodus 60.000 Muslimanov iz Goražda močno spremenijo etnično sliko Srednje Bosne in Bosanske Posavine, in to v tistih delih, kjer so prevladovali prebivalci hrvaške narodnosti. Zato analitiki ne izključujejo novega muslimansko-hrvaškega spora, ki ga bo težko preprečila majava hrvaško-muslimanska federacija.

Dokler ne bo v Hrvaški in Bosni končan proces vzpostavljanja etnično čistih držav, je težko predvideti konec vojne, in se ga veseliti. Kot smo spoznali doslej, ni moč pričakovati, da bo krvavo začeti proces končan brez krvi.

Pri vsem tem si lahko manejo roke na Vzhodu in Zahodu. Zahod je z razpadom Sovjetske zveze in z balkansko vojno razširil svojo vplivno območje na Baltiku in polovici Balkana, Rusija pa si je (za popuščanje?) omogočila uresničitev večnega sna o izhodu na toplo morje.

Aleksander Mlač

v Gornji Radgoni

V EVROPI PA ŠE NE

ster dr. Jože Osterc in docent na Biotehniški fakulteti v Ljubljani dr. Emil Erjavec spregovorila o pripravah slovenskega kmetijstva na vključevanje Slovenije v Evropsko zvezo.

Kmetijskim proizvajalcem ni z rožicami poslano

In kaj mislijo o razvitosti našega kmetijstva in o kmetijski politiki kmetovalci, ki smo jih srečali na sejmu?

„Res je, da je naše kmetijstvo v zadnjih dveh desetletjih in pol naredilo ogromen korak naprej, vendar še vedno zaostajamo za razvito Evropo. Zato se kmetje tudi bojimo, kako bo z našo konkurenčnostjo, ko se bo Slovenija vključila v Evropsko zvezo,“ pravi Jože Sinkovič iz okolice Pešnice in dodaja, da tudi trenutno v Sloveniji kmetom ni z „rožicami poslano“. „Samo poglejte kakšne so odkupne cene. Manjši in srednji kmetje, ki smo žal pri naš še vedno v večini, s takšnimi cenami ne bomo mogli dolgo preživeti. In kaj bo potem z nami...? Zdi se mi, da je bilo v naši družbi včasih več poslušna za kmetijstvo, kmetje pa smo čutili večjo socialno

varnost. Danes pa smo prepuščeni vsak sebi in nezdravim razmeram na trgu, ki lahko hitro pokopljejo še tako trdnega kmeta...“

Do naše kmetijske politike je bil kritičen tudi kmet Peter Kreft iz okolice Sv. Jurja, ki je bil do lokalnih volitev tudi občinski poslanec. „Kmetje nismo zadovoljni s kmetijsko politiko, predvsem zato ne, ker vlada na tem področju nered. Kmetje želimo imeti trdne in stalne pogoje gospodarjenja, ne pa, da se vse kar naprej spreminja. Velik nered vlada tudi na področju uvoza kmetijskih proizvodov, še zlasti pa na področju uvoza živine. Kako naj potem kmet načrtuje svoj razvoj?“

Poglejte, našo kmetijo smo razširili - nekaj zemlje smo dobili z denacionalizacijo, tri hektare pa smo še dokupili. Trenutno imamo že preko 50 glav goveje živine, zato bi potrebovali nove velike in sodobne hleve, saj bi tako lahko še povečali prirejo. Vendar pa se je ob tako nejasnih ciljih kmetijske politike in ob takšni politiki kreditiranja kot je danes, težko odločiti za tako veliko investicijo. Kaj če se bomo morali na našem koncu, denimo, preusmeriti v praščijerejo,

kakor se že nekaj časa govori...? Kaj če se bo dohodek pri govedoreji še naprej manjšal in ne bo prenesel odplačevanja dragih obresti na kredite...? Kaj če mleka ne bo mogoče prodati tako, kakor se je to že dogajalo...? V naši kmetijski politiki je vse preveč neznank, da bi kmetje lahko smelo krenili po poti razvoja.“

Kredit za traktor dražji kot kredit za avto?

„Razmere v našem kmetijstvu niso slabe, pač pa katastrofalne,“ je prepričan kmet Mirko Kosi iz okolice Ormoža. „Po moji oceni kmetijska politika ne zagotavlja stabilnih pogojev, ki bi kmetu omogočili načrtovanje in specializacijo. Zato se moramo ukvarjati vsi po malem z vsem, saj nikoli ne vemo, kaj bo šlo in kaj ne, kaj bo država uvozila in česa ne... Tudi kreditna politika v kmetijstvu je nemogoča: če človek kupi avto dobi kredit z nižjimi obrestmi kot če kupi traktor ali kakšno drugo kmetijsko mehanizacijo. Kje je še v svetu kdo videl kaj takega? Če človek gleda opremljenost naših kmetij in kmetij v sosednji Avstriji lahko mirno reče, da smo kmetje že v Evropi (marsikateri naš kmet dela še veliko več kot njegovi kolegi v razvitih državah Evrope), žal pa naša kmetijska politika še močno zaostaja za evropsko...“

Če že slovenska kmetijska politika še ni ukrejana po meri Evrope, pa je na zares evropskem nivoju radgonski kmetijsko-živilski sejem, ki zato privablja obiskovalce iz vse Slovenije in srednje Evrope. Organizatorji pričakujejo, da bo letošnje leto zato ne le rekordno po številu razstavljalcev, pač pa tudi po številu obiskovalcev. Do naslednje nedelje, ko se bo sejem končal s paradno pihalnih orkestrrov, bobnarskih skupin in mažoretok po gornjeradgongskih ulicah, jih pričakujejo okoli 250 tisoč.

Tomaz Kšela

PLUG JE STAR ŽE 7000 LET

Letošnji moto kmetijskoživilskega sejma v Gornji Radgoni je promocija Evrope s Slovenijo in razstava slovenske kakovosti za Evropo. Upravičeno. Kmetijskoživilska razstava na stičišču štirih držav ima namreč že tako izostreno vsebino, da njena zazrtost v Evropo ni pretiravanje. Tudi ni pretiravanje trditve, da se najboljši slovenski kmetijci in živilci lahko v marsičem merijo z zahodnoevropskimi. Evropski komisar »Pohvaliti moram razstave kmetijske mehanizacije in še posebno živali. Povsem z gotovostjo lahko rečem, ker sem se osebno prepričal oziroma poskusil, da lahko slovensko kmetijsko blago, še posebno izdelki iz mesa, iz mleka, denimo siri, in vino, zdrži konkurenčni boj prav v vseh državah Evropske unije. Če bo Slovenija pri takšni kakovosti vztrajala, ne vidim nobenih ovir na njeni poti v EU.«

Ali te pohvale pomenijo, da se Sloveniji vsaj glede agroživilstva ni treba pretirano bati vključevanja v Evropsko unijo? Žal ne, kajti kakovostni vrh naših kmetijcev in živilcev je preozek, da bi pokrili ali dvignili sivo in nič kaj razveseljivo povprečje, v kmetijstvu pa hitre spremembe žal niso mogoče. Samo v posestni strukturi z našimi povprečno trihektarskimi kmetijami zaostajamo za zahodno Evropo vsaj za nekaj desetletij.

Evropski uniji se bomo morda lahko hitreje približali na področju trženja. Če smo namreč v Sloveniji doslej znali narediti kakovostna živila, jih nismo znali prodati. Prodor zasebnih podjetnikov in mladih menedžerjev v večjih družbenih firmah pa le obeta tudi na tem področju nekaj novega.

V nobeni razviti državi sicer kmetijstvo ne ustvarja pomembnega deleža v bruto družbenem proizvodu, zato pa neposredno in posredno spodbuja ali zavira razvoj vrste gospodarskih panog, nepogrešljivi in odločilni pa sta tudi njegova naravovarstvena in poselitvena funkcija. Zato tudi Slovenci nikar ne pozabimo na zgodovino pluga: človek je plug iznašel pet tisoč let pred Kristusom. Bilo mu ni le orodje, z njim je postal poljedelec, ustalil se je in pridelal toliko hrane, da se je začel ukvarjati tudi z umetnostjo. Plug je torej začetek človeške civilizacije.

(Mirko Munda, Večer)

JUBILEJ BREZ ŠAMPANJCA

Ko je natanko pred pol stoletja začasna ljudska skupščina (DFJ (Demokratske federativne Jugoslavije) sprejela kot enega prvih ekonomskopolitičnih ukrepov v osvobojeni državi zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, je bil postavljen mejnik za odpravljanje dotlej bolj ali manj fevdalnih ter seveda ne-bodijhtreba kapitalističnih odnosov. Zdaj, ko se v samostojni Sloveniji z novo zakonodajo ponovno spreminjajo lastninski odnosi in se z njimi dogaja na svojstven način tudi reforma v kmetijstvu, se vse bolj spet zatekamo v preživeto zgodovinsko obdobje. V čas torej, ki ima prav malo skupnega z razvojnimi težnjami in hotenji ljudi po boljšem, naprednejšem.

Vračamo se, če to hočemo priznati ali ne, v čas zemljiške gospode in trdega, vse prej kot usmiljenega kapitalizma, v katerem je prostor za podjetje, zvite in preračunljive. Denacionalizacijsko početje, s katerim naj bi pravzaprav tudi bile popravljene krivice iz časov, ko je častnik ljudska pravica z mastnim naslovom na prvi strani razglašal "dokončno likvidacijo zemljiške gospode", je namreč svojevrsten primer vzpostavljanja takšnih preživetih odnosov. Obletnica uzakonjene prve povojne agrarne reforme, katere ključni cilj je bilo načelo, »da zemlja pripada tistemu, ki jo obdeluje«, bi lahko bila za večino kaj neopazen dogodek, ki mu ne gre pripisovati zgodovinskega pomena. Pa ga kljub vsemu ima. Zaradi zakona, ki je spremenil lastništvo veleposestev, posestev v lasti bank, podjetij, delniških družb in drugih zasebnih pravnih oseb, posestev cerkva, samostanov, verskih in drugih ustanov ter razpršil zemljiša med tisoče tudi povsem novih lastnikov, se je v slovenskem kmetijstvu pravzaprav dogajalo vse tisto, kar po prepričanju nekaterih ne zasluži drugega, kot poimenovanje agrarni kaos. Tudi zaradi vsega, kar se je pravzaprav dogajalo ves ta čas, ko je bil omenjeni zgodovinski zakon deležen tudi nekaj dopolnitev in popravkov. Zdaj, ko bodo dogajanje v kmetijstvu tudi zaradi uzakonjene trde variante vračanja nacionaliziranega premoženja v naravi, krojili še najemniški odnosi z nasledniki nekdanje tuje gospode, s Cerkvijo, se bo po ekonomski, še bolj pa politični plati pač težje odločati, v katero smer čim manj boleče delati red. Na sicer vselej občutljivem področju kmetijstva je spodsavalo in tudi spodsrsnilo, kot kažejo tudi zgodovinska dogajanja v svetu, že mnogim politikam (in politikom).

Dobronamernost zakona, ki je razlabil »svražnika ljudstva« in domnevno pravično razdeljeval posest tako tistim, ki so že kdaj imeli zemljo in jo obdelovali, kot tistim, ki je nikoli niso imeli, so jo pa obdelovali, in onim, ki so zgolj sklenili, da jo bodo obdelovali, ko jim bo dodeljena, se je že kmalu po sprejetju izjalovila. Zato je bilo v 50-letni zgodovini toliko popravkov (reform), prav vsi pa so se v resnici vrteli okrog zemljišč in denarja, ki ga je država namenjala kmetijstvu. Razpršena zemljiška posest, preskromno znanje, slabo »donosnost« dejavnosti, težavno obvladovanje številnih interesov, želja in potreba so ob vseh mogočih intervencijah države ter kratkotrajnosti doseženih učinkov narekovali bolj ali manj boleče reze. Ti so se kazali v vzpostavljanju, ukinjanju in spet v vzpostavljanju združenih organiziranosti; protekcionizmu in kasnejšem (ne)uspešnem povezovanju zasebnega in družbenega kmetijstva; ukinjanju zemljiškega maksimuma; bolj ali manj uspešnem delovanju kmetijsko zemljiškega sklada in skrbi za ohranjanje najboljših zemljišč kmetijski rabi; do-deljevanju nepovratnega državnega denarja za napredne razvojne programe (na to obdobje imajo kar številni kmetje v Sloveniji lepe spomine, še posebej, če so bili dovolj iznajdljivi) ipd.

Nič čudnega, če tudi zaradi tako imenovane zgodovinske dediščine spodsrsava zdaj v času neokapitalističnih odnosov aktualni oblasti, ki bi bila rada vsečna večini in si že zato ne upa zarezati v jedro problemov. S krpanjem lukenj na vseh koncih kmetijske pridelave ohranja pri življenju tudi tiste hirajoče dele, ki v razvitih kapitalističnih državah sami brez posebne škode odrejo, saj jih nadomestijo večji, boljši, močnejši, donosnejši. In zato po svoje držijo napovedi, da se vsaj še 50 let pri nas ne bodo zgodili bistveni - tektonski - premiki v spreminjanju posestne sestave. Vsem sprejetim reformam in strategijam razvoja kmetijstva navkljub bomo v hitenju (capljanju) k evropski družini in v svoji prisilovni majhnosti prisegli na unikatnost slovenskega kmetijstva. Računati na to, da nam bo večno vseeno, v čigavem imenu bo država še naprej poravnala račune za vse politične zmote in napačne vodenje gospodarske politike, je lahko samo zabloda tistih, ki so na oblasti.

(Marjeta Šočarič, Delo)

NEVENKA LEKŠE, generalna sekretarka Sindikata zdravstva in socialnega skrbstva Slovenije je odpotovala v skupini nevladne delegacije žensk na 4. svetovno konferenco o ženskah v Peking in pripravila svoje razmišljanje na temo sindikati in položaj žensk na trgu dela v obdobju tranzicije

NIČ KAJ UGODNA PRIHODNOST ZA POLOŽAJ ŽENSK NA SLOVENSKEM

Vstop v tržno gospodarstvo z dokaj razvitimi institucijami in razvejanim sistemom socialno-varstvenih pravic • Tradicionalni patriarhalni vzorci so se iz družine preselili tudi v strukture trga dela • Racionalizacijski ukrepi največkrat najbolj prizanejo ženske • Slabše plačane od moških • Sindikati brez načrtne politike do ženskega vprašanja

Ko govorimo o enakopravnosti žensk na trgu dela, s tem običajno razumemo enake možnosti za zaposlitev pa tudi dostopnost do zahtevnejših delovnih mest, enako plačilo za enako zahtevno delo ter zagotavljanje pogojev dela, ki upoštevajo specifične potrebe žensk, predvsem z vidika varovanja materinstva. To so običajno tudi zahteve, ki jih vsebujejo programski dokumenti sindikatov.

Položaj žensk na trgu dela določajo pridobitve iz prejšnjega sistema

Za Slovenijo lahko ugotovimo, da vstopa v tržno gospodarstvo z dokaj razvitimi institucijami in razvejanim sistemom socialno-varstvenih pravic (porodniški dopust, plačana odsotnost z dela zaradi nege otroka, delo s krajšim delovnim časom, če to zahtevajo koristi otroka ipd., zagotavljanje družbenega varstva otrok), ki ženskam omogočajo vstop v plačano zaposlitev, jim formalno zagotavljajo enakopravne možnosti na trgu dela in zagotavljajo, da jim v obdobju materinstva ni treba prekiniti zaposlitve. Zato lahko rečemo, da položaj žensk na trgu dela še vedno v precejšnji meri določajo "pridobitve" preteklega sistema. Samoupravni socializem je formalno temeljil na oblasti delavskega razreda, ki je to svojo vlogo uresničeval po delegatskem sistemu. V temeljnih družbenih dokumentih je bilo kot temelj uresničevanja družbenoekonomskega položaja posameznika opredeljeno delo s proizvodjalnimi sredstvi v družbeni lasti. S podružbljanjem proizvodjalnih sredstev in z uvedbo delavskega samoupravljanja sta bila formalno odpravljena osnovna antagonistična razreda, kapitalisti in najemni delavci, zaradi česar se je nekdanja jugoslovanska družba deklarirala kot brezkonfliktna. Enako kot drugim socialnim skupinam je bil tudi ženskam z ustavo zajamčen enakopraven položaj na ekonomskem in političnem področju. Formalno je bila zagotovljena njihova sorazmerna zastopanost v organih samoupravljanja na vseh ravneh. Vendar so analize pokazale, da so se ženske le redko prebile tudi do položajev, ki bi jim zagotavljali večjo možnost odločanja. To je veljalo tako za politično kot tudi za gospodarsko področje. Polna zaposlenost moških in žensk je bil družbeni cilj, deklariran v vseh najpomembnejših političnih dokumentih. K njegovi realizaciji je veliko prispevalo ekstenzivno gospodarstvo, ki je temeljilo na množičnem zaposlovanju slabo kvalificirane delovne sile. Tako je leta 1988, ko so se začeli intenzivnejši procesi gospodarskega prestrukturiranja, slabo polovico vseh zaposlenih predstavljala ženska delovna sila. Za razliko od številnih držav s tržnim gospodarstvom, se v Sloveniji ni uveljavilo zaposlovanje žensk s krajšim delovnim časom, marveč je bila tudi zanje značilna zaposlitev s polnim delovnim časom.

Revolucionarni spremembi družbene ureditve po drugi svetovni vojni pa niso sledile tudi revolucionarne spremembe v kulturi in tradicijah. Tradicionalni patriarhalni vzorci so se iz družine prenesli tudi v strukture trga dela. Ženske (so) se pretežno zaposlujejo v dejavnostih in poklicih, ki so blizu delu, ki ga (so)ga opravljajo v družini (vzgoja in izobraževanje, zdravstvo in socialno varstvo, gostinstvo, osebne storitve ipd.). Prav tako niso (bile) presežene tradicionalne vrednote, po katerih je primarna naloga ženske skrb za družino, medtem ko za povezovanje z zunanjim svetom skrbi moški. Kljub radikalnim institucionalnim spremembam in deklarirani enakopravnosti spolov, smo ohranili družbo, kjer vladajo moški, zato se tudi pravila oblikujejo po meri moških. Zaposlitev žensk se v nekaterih okoljih še vedno obravnava le kot dodatna zaposlitev, ki je namenjena izboljšanju družinskega proračuna, ne pa kot primarna dejavnost preko katere ženska uresničuje svojo ekonomsko neodvisnost, oblikuje svojo identiteto in dosega samopotrdiv. Vlaganje žensk v razvoj poklicne kariere tako v vsakdanjem življenju še vedno lahko prej doživljajo,

neodobranje kot podporo in je marsikdaj podrejeno razvoju poklicne kariere partnerja ali pa se prenaša v obdobje, koje reprodukcijska faza v glavnem zaključena.

Po novem manj možnosti pri zaposlitvi

S prehodom na tržno gospodarstvo in uvedbo parlamentarne demokracije postajajo bolj vidne tudi razlike različnih političnih subjektov v odnosu do zaposlitve žensk. Nekateri jasno izražajo težnjo po restavraciji tradicionalnih vrednot, kamor sodi tudi ponovno vračanje ženske v družino. Na površje prihajajo tudi socialni konflikti, ki jih je samoupravni socializem pometel pod preprogo. Procesi privatizacije ponovno sprožajo nasprotja med delodajalci in delojemalci, ostra konkurenca za delovna mesta pa tudi konflikte med različnimi socialnimi skupinami. Delodajalci se zavzemajo za čim večjo deregulacijo delovnih razmerij in vse bolj prevzemajo kontrolo nad zaposlovanjem in odpušcanjem delavcev. Zgolj analiza uradnih statističnih podatkov² o gibanju zaposlenih in brezposelnih sicer ne kaže na to, da bi prehod v tržno gospodarstvo ogrozil zaposlitev žensk. Njihov delež med vsemi zaposlenimi ostaja nespremenjen in se giblje okoli 48%. V letih, ko je prihajalo do močnega zniževanja števila zaposlenih in do naraščanja brezposelnosti zaradi odpušcanja delavcev, se je brezposelnost žensk povečevala počasneje od brezposelnosti moških. Leta 1987 je delež žensk med vsemi novoprijavljenimi brezposelnimi znašal 51,1%, leta 1994 pa 45,3%. Kljub temu spremembe v deležu žensk, vključenih v zaposlitev (53,2% v letu 1990 in 44,3% v letu 1994) in delež žensk, odjavljenih iz brezposelnosti, ki je vsa leta upadal, leta 1994 pa se je ponovno povečal, opozarjata, da se tudi v Sloveniji ženske postopoma spreminjajo v socialno skupino z manjšimi možnostmi na trgu dela. Ob tem lahko računamo tudi na negativne učinke, ki jih bo za zaposlovanje žensk prinesla privatizacija javnih storitev na področju vzgoje in izobraževanja, zdravstva ter socialnega varstva.

Delodajalci uvajajo v želji po razbremenjevanju stroškov poslovanja tudi vse več racionalizacijskih ukrepov, ki največkrat najbolj prizadevajo prav ženske, saj jim onemogočajo usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti, kar jih sili k izbiri med obema sferama. Najpogostejši tak ukrep je organizacija in razporejanje delovnega časa, kjer delodajalci le redko upoštevajo potrebe zaposlenih. Pri spreminjanju kolektivnih pogodb vse bolj prihaja v ospredje tudi težnja po zmanjšanju že pridobljenih pravic zaposlenih. Spet gre tu najpogosteje za krnjenje pravic v tistih dejavnostih, kjer je zaposlene največ ženske delovne sile. Tako se v zdravstvu skuša zmanjšati obseg pravic zaradi manj ugodnih delovnih pogojev, ne da bi hkrati odpravili tudi pogoje, ki so podlaga tem pravicam. Ker pravna država še ne deluje, je kršenje zakonsko in s kolektivnimi pogodbami zagotovljenih pravic splošno uveljavljena praksa delodajalcev.

K sklepanju o razlikah v položaju zaposlenih moških in žensk pri delu vodijo podatki nekaterih družboslovnih raziskav. V raziskavi Kvaliteta življenja v Sloveniji¹, ki je potekala leta 1994 pri Inštitutu za družbene vede Fakultete za družbene vede v Ljubljani na reprezentativnem vzorcu slovenske populacije, stare 18 let in več, so anketiranci odgovarjali tudi na nekatera vprašanja o kvaliteti delovnega življenja. Podatki zadevajo stanje v času neposredno pred anketiranjem, ki je potekalo v obdobju maj-julij 1994. Odgovarjalo je 1807 anketirancev, 828 je bilo zaposlenih, med njimi 53,5% moških in 46,4% žensk. Analiza njihove izobrazbene sestave kaže, da so v povprečju zaposlene ženske bolje izobražene kot zaposleni moški (preglednica 1). Razlike so predvsem pri poklicni izobrazbi, kjer je močnejše zastopana moška populacija, in pri popolni srednji ter višji in visoki izobrazbi, kjer imajo večji delež ženske. Podatki o izobrazbeni zahtevnosti delovnih mest, ki jih zasedajo moški in ženske, ne kažejo razlik pri skrajnih katego-

riah (preglednica 1). Delovna mesta z zahtevno dokončano in nedokončano osnovno šolo ter delovna mesta, kjer se zahteva izobrazba na terciarni ravni, v približno enakem deležu zasedajo moški in ženske. Razlike so pri delovnih mestih, za katera se zahteva poklicna ali popolna srednja izobrazba. Ženske so pogosteje zaposlene na delovnih mestih, kjer se zahteva popolna srednja izobrazba, moški pa na delovnih mestih, kjer se zahteva poklicna izobrazba.

Strožji kriteriji za ženske

Dostop do delovnih mest je formalno omejen z javnimi listinami o strokovni izobrazbi, zato je pomemben tudi podatek, kako dosledno se delodajalci držijo tega kriterija pri razporejanju moških in žensk na delovna mesta. Kot kaže preglednica 2, je pri ženskah dosežena večja usklajenost dejanske in zahtevane izobrazbe, kadar zasedajo delovna mesta, za katera se zahteva popolna srednja ali višja, visoka in podiplomska izobrazba, pri moških pa pri delovnih mestih z zahtevano osnovnošolsko in poklicno izobrazbo. Z drugimi besedami: pri izbiri delavcev za izobrazbeno zahtevnejša delovna mesta so formalni selekcijski kriteriji pri ženskah strožji kot pri moških. Ženske tudi pogosteje kot moški izja-

vljajo, da lahko le v manjši meri ali pa sploh ne morejo pri svojem delu uporabiti vsega svojega znanja. Kot kažejo podatki v preglednici 1 tako odgovarja 42% žensk in 33% moških.

K sklepu o težji dostopnosti zahtevnejših delovnih mest za ženske v primerjavi z moškimi prispeva tudi podatek, da je delalo na vodstvenem ali vodilnem delovnem mestu 21,3% moških in 15,8% žensk. Izkazalo se je, da je tudi pri dostopu do vodilnih delovnih mest formalna izobrazba bolj pomembna pri ženskah kot pri moških. Tako je imelo 7,4% moških, ki so delali na vodilnih in vodstvenih delovnih mestih, samo osnovno šolo ali manj, 20% poklicnošolo, 38,9% popolno srednjo šolo in 33,7% višjo, visoko ali podiplomsko izobrazbo. Na drugi strani pa je takšna delovna mesta zasedalo 1,6% žensk s končano osnovnošolo ali manj, 14,8% s poklicnošolo, 41% s popolno srednjo šolo in 42,6% z višjo, visoko in podiplomsko izobrazbo.

Ko govorimo o razlikah v plačah zaposlenih žensk in moških, je treba upoštevati, da se osnovne plače določajo glede na zahteve delovnih mest in so urejene s kolektivnimi pogodbami. Kolektivne pogodbe urejajo tudi dodatke na osnovno plačo, nadrejeni odločajo le o stimulaciji, ki bi lahko pomenila vir diskriminacije žensk. Trenutno je najpomembnejši generator razlik v plačah sektor oziroma dejavnost zaposlitve. Konflikt med "gospodarskimi" dejavnostmi, ki ustvarjajo novo vrednost, in družbenimi dejavnostmi kot "porabo" se nadaljuje tudi v tržnem gospodarstvu. Učinki se odražajo v višini izhodiščne plače zaposlenih v javnih službah, ki je trenutno 25% nižja od izhodiščne plače zaposlenih v t.i. "gospodarskih" dejavnostih³.

V anketi o kvaliteti življenja pa je eno od vprašanj zadevalo višino zadnje neto plače zaposlenih. Zneski, ki so jih navedli anketiranci, so razvrščeni v šest kategorij, vanje pa so se moški in ženske uvrstili takole:

Podatki o višini prejete neto plače so v škodo žensk. V spodnja dva razreda se jih je uvrstilo več kot moških in v zgornja dva občutno manj kot moških. Vendar, enako kot za podatke uradne statistike, tudi za te podatke velja, da ne upoštevajo posebnih pogojev dela, dejansko opravljenega števila ur in položaja delovnih mest v organizacijski hierarhiji. Podatki v preglednici 1 kažejo, da več moških kot žensk navaja, da je njihov delovni čas daljši od 42 ur, več moških je zaposlenih na vodstvenih in vodilnih delovnih mestih, zanje so tudi bolj značilni manj ugodni delovni pogoji.

Glede na prikazane podatke lahko sklepamo,

	Skupaj	Moški	ženske
Nekvalificirani delavci	32.791	36.162	30.524
Polkvalificirani delavci	35.561	37.629	33.622
Kvalificirani delavci	43.988	46.398	39.883
Visokokvalificirani delavci	48.428	48.723	47.418
Nižja strokovna usposobljenost	44.535	46.660	41.609
Srednja strokovna usposobljenost	56.806	60.671	53.918
Višja strokovna usposobljenost	71.525	75.656	68.379
Visoka strokovna usposobljenost	105.617	111.349	96.560
SKUPAJ	55.523	56.642	49.913

Povprečna mesečna bruto plača za leto 1992 po stopnjah strokovne usposobljenosti za opravljanje dela za moške in ženske

	MOŠKI	ŽENSKE
29.000 in manj	41.1	58.9
30.000 - 44.000	45.0	55.0
45.000 - 54.000	61.1	38.9
55.000 - 64.000	50.0	50.0
65.000 - 74.000	56.5	43.5
75.000 in več	63.1	35.9

da prihaja do najpomembnejših razlik med zaposlenimi moškimi in ženskami predvsem v možnostih dostopa do zahtevnejših delovnih mest. Delodajalci podcenjujejo njihovo znanje in sposobnosti. Statistični podatki o vključevanju brezposelnih v zaposlitev pa kažejo, da prihaja tudi do zmanjševanja zaposlitvenih možnosti za ženske. Predvsem to velja za brezposelne manj izobražene ženske v starosti nad 35 let. Po izkušnjah zavodov za zaposlovanje se že uvrščajo v težje skupine, ki se težje zaposlijo. O drugih oblikah diskriminacije bi na podlagi razpoložljivih podatkov težko govorili. Tudi podatek o uresničevanju pravice do izobraževanja in usposabljanja, dobljen z omenjeno anketo o kakovosti življenja v Sloveniji, ne kaže, da bi bile ženske tu odrinjene. V zadnjih 12 mesecih pred anketiranjem se je izobraževanja in usposabljanja udeležilo 22,5% moških in 24,1% žensk.

Sindikati in ženske

Očitno je, da ekonomske in politične spremembe v Sloveniji negativno vplivajo predvsem na zaposlitvene možnosti žensk, kar se kaže po eni strani v težji dostopnosti ženske delovne sile do zaposlitve, po drugi pa v uvajanju ukrepov delodajalcev in tudi ukrepov socialne politike (npr. predlog 3

v veliki razdrobljenosti sindikalnega delovanja. Prišlo je do nastanka nekaj sindikalnih central ter številnih samostojnih panožnih in poklicnih sindikatov, ki pri svojem delovanju še vedno niso našli ustrezne poti za poenotenje pri doseganju nekaterih ključnih ciljev. Politika sindikalnih central je usmerjena predvsem na splošne probleme zaposlenih, pri panožnih in poklicnih sindikatih pa ozko omejena na probleme matičnih panog in poklicev. Glede na razmere, v katerih se je znašlo slovensko gospodarstvo na prehodu v tržno gospodarstvo, je to tudi razumljivo. Stečajni podjetij, odpuščanje delavcev, problemi plač, so tako osrednje polje njihovega delovanja. Nenazadnje naj bi to nekdanjim režimskim sindikatom vrnilo tudi močno omajano zaupanje članstva. Ob tem pa lahko tudi na sindikalni sceni sledimo nadaljevanju že omenjenega podedovanega nasprotja med "pravim" delavskim razredom, ki ga predstavlja predvsem kvalificirana in polkvalificirana delovna sila v industriji, ki tudi najbolj občuti prehod v tržno gospodarstvo, in zaposlenimi v javnih storitvah, ki naj bi bili 'e vedno v privilegiranem položaju. V politiki prvih imajo pomembno mesto aktivnosti za razbremenjevanje podjetij dajatev, iz katerih se financira delovanje drugih. Uveljavitev teh zahtev seveda pomeni krnitev delovanja dejavnosti, ki podpirajo ženske pri stopanju na trg dela in jih hkrati tudi v največjem obsegu zaposlujejo.

letnega porodniškega dopusta), ki lahko ženske prisilijo k izbiri med družino in trgom dela. To pa pomembno zadeva tudi vprašanje vodenja politike sindikatov na tem področju. V prejšnjem režimu, kjer so bili delavci formalno na oblasti, so bili sindikati koncipirani kot izrazito politična organizacija. Delovali naj bi v smeri konstituiranja države delovnega ljudstva, zaradi česar je bila med drugim netransparentna tudi meja med delodajalci in delavci (Tomc 1994: 74). Njegove pristojnosti so bile dokaj natančno sankcionirane. Vse procese so državno in politično regulirale partijske strukture, in temu sta bila prilagojena tudi položaj in delovanje sindikata. Deloval je kot družbenopolitična organizacija, podrejena Zvezi komunistov in je bil, tako kot druge družbenopolitične organizacije, transmissija njene politike. V sferi zaposlovanja je imel formalno najpomembnejšo vlogo pri uveljavljanju delavskega samoupravljanja. Sindikalna politika pri uveljavljanju enakopravnosti žensk na trgu dela, je izhajala iz politike drugih političnih institucij, in je temeljila na načelu enotnosti delavskega razreda.

S spremembo družbenopolitičnega sistema se je spremenil tudi položaj sindikata. Predvsem gre za njegovo neodvisno delovanje v odnosu do države in do delodajalcev. Pluralizacija političnega prostora je privedla tudi do sindikalnega pluralizma, ki se kaže

Velika razdrobljenost in premajhno medsebojno sodelovanje sindikatov pri usklajevanju ciljev, ki predstavljajo zaposlene v posameznih dejavnostih in poklicih, lahko zato ogrozi položaj enega dela zaposlenih na račun izboljšanja položaja drugega dela.

Čeprav ostaja zavzemanje za enakopraven položaj žensk sestavni del programskih dokumentov sindikatov, ni mogoče govoriti o kakršnikoli načrtni politiki, ki bi podpirala njegovo uresničevanje, ker ženskega vprašanja še niso prepoznali in priznali kot posebno področje delovanja. Morda k temu prispeva tudi dejstvo, da se tradicionalni patriarhalni vzorci, tako kot v drugih institucijah, reproducirajo tudi v organih sindikatov. Kot kažejo podatki v preglednici 3, so tudi v sindikatih na ključnih položajih, kjer se sprejemajo odločitve, izključno moški.

PREGLEDNICA 1: POLOŽAJ PRI DELU IN POGOJI DELA ZAPOSLENIH MOŠKIH IN ŽENSK V LETU 1994

	Moški	Ženske
ZAPOSLENI	53.5	46.4
DOSEŽENA IZOBRAZBA		
dokončana ali nedokončana OŠ	21.7	23.2
poklicna šola	37.9	24.7
popolna srednja šola	25.5	32.3
višja, visoka in podiplomska izobrazba	14.9	19.8
SEKTOR ZAPOSLOTITVE		
primarni in sekundarni sektor	56.7	41.5
tržne storitve	31.3	31.9
javne storitve	12.2	26.6
IZOBRAZBA GLEDE NA ZAHTEVE		
dokončana ali nedokončana OŠ	20.1	23
poklicna šola	36.3	22
popolna srednja šola	23.9	31.5
višja, visoka in podiplomska izobrazba	19.6	23.5
VODILNO DELOVNO MESTO	21.3	15.8
MOŽNOST UPORABE ZNANJA		
zelo velika	18.4	16.3
velika	25.4	23
precejšnja	22	18.9
manjša	23.4	22
sploh ne	10.8	19.9
OBIČAJNI DELOVNI ČAS		
podnevi	65.8	69
zvečer, ponoči	1.4	0.3
dve izmeni	13.7	21.4
tri izmene	9	4.1
neredno	8.8	3.6
sam določa	1.4	1.6
TEDENSKO ŠTEVILO UR		
do 39 ur	5.2	9.3
do 40 ur	56.0	62.4
41 do 42 ur	11.0	14.5
več kot 42 ur	27.6	13.5
IZOBRAŽ. V ZADNJIH 12 MESECIH	22.5	24.1
VIŠINA ZADNJE MESEČNE PLAČE		
29.000 sit ali manj	9.5	15.1
30.000 do 44.000	23.3	31.5
45.000 do 54.000	24.6	17.3
55.000 do 64.000	14.1	15.6
65.000 do 74.000	9.0	7.7
75.000 in več	19.7	12.8
SAM URAVNAVA TEMPO DELA	71.2	62.7
FIZIČNO ZAHTEVNO DELO	43.9	31.0

Vir: Anketa "Kvaliteta življenja v Sloveniji", Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Institut za družbene vede, Ljubljana 1994

PREGLEDNICA 3: MOŠKI IN ŽENSKE V ORGANIH SINDIKALNEGA ODLOČANJA

Spol	predsedniki		sekretarji		skupaj	
	število	%	število	%	število	%
Moški	33	91.67	24	80.0	57	86.36
Ženske	3	8.33	6	20.0	9	13.64
SKUPAJ	36	100.0	30	100.0	66	100.0

PREGLEDNICA 2: USKLAJENOST DEJANSKE IN ZAHTEVANE IZOBRAZBE IN SPOL, stanje 1994

ZAHTEVANA IZOBRAZBA	DEJANSKA IZOBRAZBA						
	OŠ ali manj		Poklicna šola		Popolna srednja šola		Višja, visoka ali podip. izob.
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški
dokončana ali nedokončana osnovna šola	76.4	79.8	16.9	13.5	6.7	6.7	
poklicna šola	11.2	15.3	82.0	76.5	6.8	8.2	
popolna srednja šola	2.8	1.6	21.7	16.4	89.8	80.3	5.7
višja, visoka in podiplomska izobrazba	5.7	1.1	2.3	1.1	23.	15.4	69.0

Vir: Anketa "Kvaliteta življenja v Sloveniji", Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Institut za družbene vede, Ljubljana 1994

Družbeni pravobranilec proti divjemu lastninjenju

KRADEJO KOT SRAKE

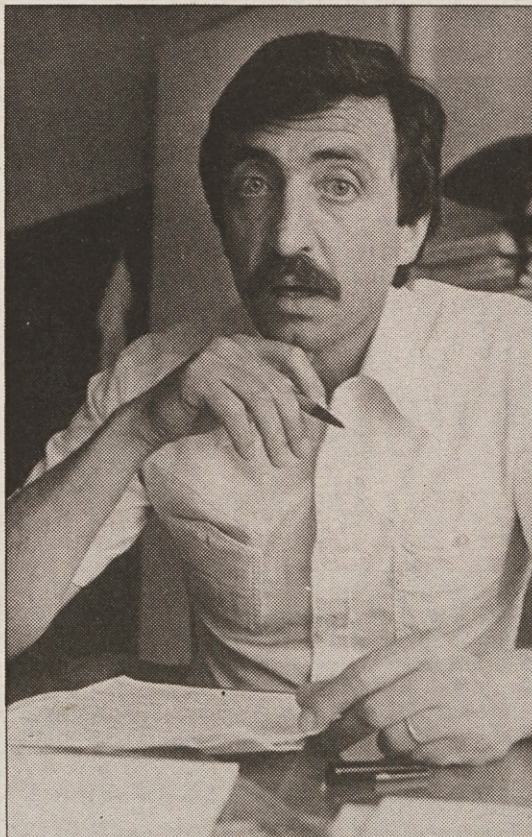
Te dni smo prejeli drugo zbirno poročilo Družbenega pravobranilca Republike Slovenije, ki obravnava "razreševanje oškodovanj družbenega kapitala po 48. čl. zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij (ZLPP)". Poročilo zajema čas od 1. 7. 1993 do 30. 6. 1995. Družbeni pravobranilec je v tem obdobju proučil skupaj 674 revizijskih poročil in pri tem ocenil, da je domneva o "oškodovanju" družbene lastnine utemeljena kar v 264 primerih oziroma v 39 odstotkih vseh revizijskih poročil.

Družbeni pravobranilec je ukrepal v vseh primerih, ki so smrdeli po kraji družbenega premoženja. Iz njegove poročila najprej pade v oči, da največji lopovi v naši deželi niso lopovi, temveč "oškodovalci" družbenega premoženja. Beseda tat je torej še naprej rezervirana za vsakdanje delikvente, ki pasejo oči pa kakšni menjalnici, pošti, kurah in podobnem. Za "oškodovalce" tudi očitno niso predvideni vsi represivni mehanizmi, temveč jih mora družbeni pravobranilec slej ko prej lepo prositi, naj vendarle vrnejo, kar so ukradli, da bi s tem sebi in njemu prihranili čas s sodišči in nemoteno brž lahko polastninili še tisto, kar je ostalo.

Družbeni pravobranilec je pri 18 revizijskih poročilih zaradi likvidacijskega ali stečajnega postopka ugotovil, da ne more ukrepati po 48. oz. 50. čl. ZLPP, zato je odstopil poročila stečajnemu oziroma likvidacijskemu upravitelju. V vseh drugih (246) primerih je pozval pravne osebe oziroma njihove odgovorne predstavnike, naj v 30 dneh po prejemu revizijskega poročila sami odpravijo "oškodovanje družbenega premoženja".

Tožbe in prepričevanje

Odzivi na njegovo ukrepanje so bili različni. Posamezni direktorji so odločno zavračali ugotovitve iz revizijskih poročil, drugi pa so bili le pripravljeno odpraviti očitana "oškodovanja". Pri tem so se zvečine izgovarjali na časovno stisko v postopku lastninjenja, kar naj bi pomenilo, da se tudi oni ne strinjajo z ugotovitvami v revizijskih

Janez Krnc, namestnik družbenega pravobranilca Slovenije in moč, ki ima opravka z največjimi lopovi v tej deželi.

poročilih. Kljub temu pa je 70 "oškodovalcev" odpravilo "oškodovanje" družbenega premoženja še pred iztekom 30 - dnevnega roka, v katerem so lahko podali ugovor na ugotovitve v revizijskem poročilu. V teh primerih so se lahko podjetja takoj lotila lastninskega preoblikovanja, s čimer so bili družbenemu pravobranilcu po njegovih besedah prihranjeni včasih dokaj zapleteni tožbeni postopki.

V vseh drugih primerih, ki jih je bilo kar 172, pa je družbeni pravobranilec ocenil, da je podan sum "oškodovanja družbenega premoženja", in zoper odgovorne vložil tožbe. Kljub temu pa je še vedno nadaljeval neposredne pogovore s toženci in jih skušal prepričati, da ima sporazumna in verodostojna "odprava oškodovanj" prednost pred dolgotrajnimi in zapletenimi postopki pred

sodiščem. Tako mu je uspelo kar 86 oziroma 50 odstotkov tožencev prepričati za sklenitev sodne ali izvensodne poravnave, ki pa so morali poravnati dotedanje sodne stroške.

Zgodba zase pa so spori na sodiščih (52), za katere družbeni pravobranilec ugotavlja, da se končajo le izjemoma. Prav tako po njegovem mnenju postopki pred sodišči ne sledijo dinamiki procesa lastninskega preoblikovanja, čemur naj bi poleg pomanjkanja sodnikov botrovala predvsem reorganizacija sodišč.

By-pass kraje

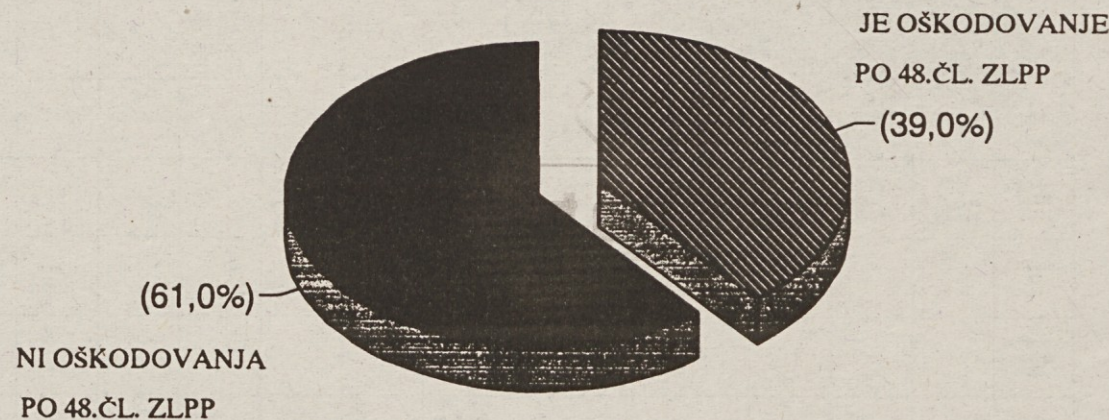
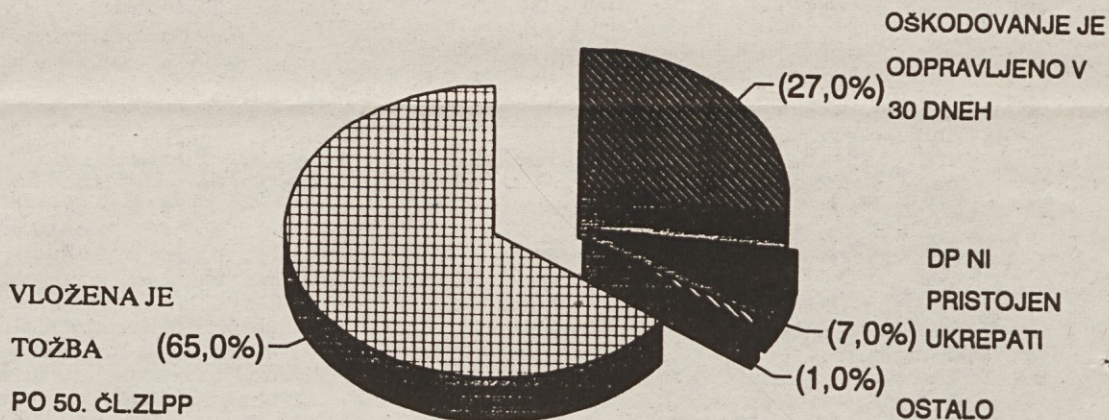
Družbeni pravobranilec je v svojem poročilu, ki ga podpisal njegov namestnik Janez Krnc, ocenil, da je bilo od skupno 264 primerov, pri katerih naj bi šlo za "oškodovanje" družbenega premoženja, kar 78 takšnih, ki gredo na rovaš organiziranja enega ali več by-pass podjetij. Pri tem je trčil na dva robnika. Za enega je poskrbel zakonodajalec, ki v ZLPP ni opredelil podrobnejših meril, ki bi določala okoliščine, v katerih pomeni ustanavljanje by-pass podjetja tudi že "oškodovanje" družbenega premoženja. Drugega pa prepoznamo v sodni praksi, iz katere je razvidno, da sodišča brez izjeme uveljavljajo stališče, da organiziranje by-pass podjetij ni bilo v nasprotju s tedaj veljavno zakonodajo. Kljub temu pa je družbeni pravobranilec ugotovil številne primere ustanovitve by-passa z nedvoumnim naklepom, da bi se "oškodovala" družbena lastnina. Da pa je lahko prišel do takšnih ugotovitev, si je moral za presojo izoblikovati lastna merila, kar je bila brez dvoma izredno zahtevna naloga. Posebej če vemo, da zgolj ustanovitev by-pass podjetja ne pove veliko. Dejanska "oškodovanja" namreč segajo od primerov, ko gre zgolj za potencialno možnost "oškodovanja, do tistih, ko so praktično vse poslovne funkcije z različnimi transakcijami

prenesene na by-pass podjetja. Revizijska poročila in ugotovitve družbenega pravobranilca pa kažejo na to, da so se med tema skrajnostima uveljavile številne oblike različnih by-pass postopkov predhodnega "lastninjenja".

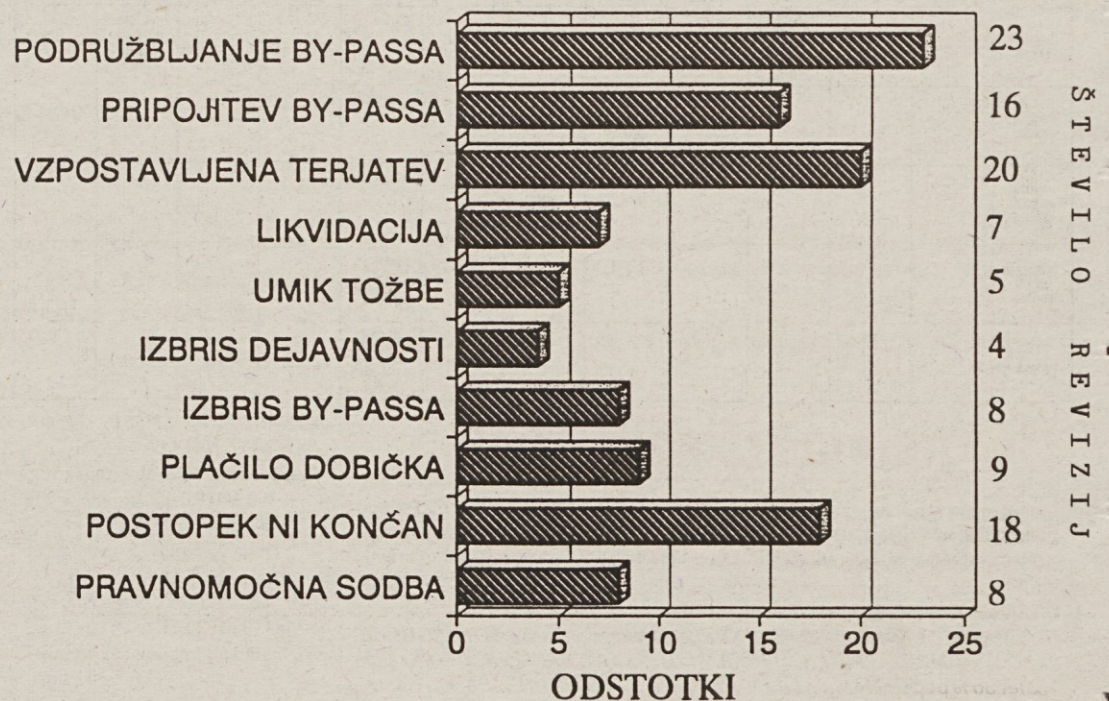
Pri odpravljanju "oškodovanja" družbenega kapitala z by-pass prijemi se je družbeni pravobranilec odločil za dva načina: za podružbljanje by-pass podjetij in za njihovo pripojitev. Prvi način so uporabili v 18 primerih, drugega pa v 12. Pri podružbljanju by-pass podjetja celoten kapital postane last matičnega družbenega podjetja, medtem ko se za nesporno vplačani kapital fizičnih oseb vzpostavi obveznost na strani podjetja. Pripojitev se od tega razlikuje v tem, da družbeniki by-pass podjetja, se pravi fizične in pravne osebe zadržijo nesporno vplačane deleže oz. delnice, medtem ko se preostali družbeni kapital by-pass podjetja s pripojitvijo podružbi. V drugih primerih pa je družbeni pravobranilec vztrajal, naj se "oškodovanje" družbenega kapitala zaradi by-pass lastninjenja odpravi z različno kombinacijo drugih ukrepov, od vzpostavljanja terjatev, plačila dobička do likvidacije in izbrisa by-pass podjetja.

Družbeni pravobranilec ugotavlja, da finančno ne more ovrednotiti skupnega učinka odpravljenega "oškodovanja". Tudi zaradi tega, ker se pri nekaterih ukrepih tega preprosto ne da narediti; to velja denimo, za spremembo prednostnih delnic v navadne ali za različne anekse k menedžerskim pogodbam. Črno na belem pa je, da so največji finančni učinki doseženi pri odpravljanju by-pass "oškodovanja", kar na drugi strani pomeni, da je bilo na tak način tudi pokradenega največ družbenega premoženja.

I. K.

RAZREŠEVANJE OŠKODOVANJA ZARADI ORGANIZIRANJA BY-PASS PODJETIJ

Heribert Kohl

SOODLOČANJE, ZAPOSLOVANJE, KOLEKTIVNA POGODBA

(Nemške izkušnje)

Zvone Vodovnik

KOLEKTIVNA POGAJANJA IN DELAVSKA PARTICIPACIJA – TEMELJNA IZHODIŠČA

(Primerjava)

Knjiga je izšla pri založbi ČZP ENOTNOST
cena: 2.400 SIT + 5% PD
Tel. 061 313 942, Faks: 311-956

Humoreska

TV proslava

- Televizija pa proslavlja! smo namesto »dober dan« rekli, da smo stopili v bife Bližnja srečanja posebne sorte, kjer nas je že čakalo stalno omizje s tovarišem Neposrednim proizvajalcem raznih strok, ki je za šankom stoično pil svoje obvezno veliko pivo.

kako slovenski metropolit blagoslavlja neko kapelo Bogu za hrbotom ali kako predsednik republike govori zbrani živini na kmetijskem sejmu...«

Vas je le pir in politika. Ampak če sem vas prav razumel, vi torej doma, ko gledate televizijo, ne pijete piva? »Kdo pa pravi, da jo gledam. Če bi jo gledal, bi zaspal. Potem že rajši popijem kakšno pivo.«

Bogo Sajovic

KACINOVA ČESTITKA

Jelko Kacin, obrambni minister, je izkoristil letovanje na Hvaru in brž pristavil svoj kozarček k zmagoviti "Ne-vihtu". Svojemu hrvaškemu kolegu Sušku je javno čestital za uspešno izvedeno operacijo.

membrna kadrovska sprememba, o kateri odloča vlada". Skladno s tem torej lahko v kratkem pričakujemo novo pismo predsednika vlade, v katerem bo obrambnega ministra seznanil, da je čestitka sosednji državi za njeno uspešno izvedeno vojno operacijo zelo pomembna zunanjepolitična zadeva, o kateri odloča vlada.

KOVAČIČEV KUPLERAJ

Miloš Kovačič, generalni direktor Krke, se je zjezil na ponižujoč odnos države in občine do Krke in gospodarstva nasploh. Posebej so ga zmotile zakonsko limitirane plače in ignoriranje uspešnih gospodarstvenikov.

DRNOVŠKOVO PISMO

Dr. Janez Drnovšek, predsednik slovenske vlade, je svojega obrambnega ministra Jelka Kacina v posebnem pismu poučil, da je "zamenjava načelnika generalštaba slovenske vojske zelo po-

Kuli

Horoskop

Splošno znano

Angleška kraljica Elizabeta I. (rojena 7. septembra 1533) je bila edini otrok kralja Henrika VIII. in njegove druge žene Ane Boleyn. Potem, ko je bila njena mati zaradi domnevnega prešuštva usmrčena, je bila Elizabeta tudi v nemilosti, bila je za nekaj časa razglašena za nezakonsko, za časa vladanja svoje polsestre Marije I. pa je bila osumljena tudi sodelovanja z nasprotniki kraljice in zato je bila nekaj časa zaprta.

Seveda pa ni šlo vse vedno gladko. Z ureditvijo anglikanske cerkve si je nakopala nasprotovanje tako zagrztenih katolikov kot tudi puritancev. Parlament pa so vznemirjale njene finančne zahteve. Te so bile zaradi zunanje političnih potez velike. Elizabeta je poizkusila osvojiti Irsko, vmešavala se je v zadeve Škotske, podpirala je holandske in francoske protestante. Njena podpora angleškim gusarjem, ki so napadali predvsem španske ladje (s temi gusarji je bil sklenjen sporazum, država namreč dobi del plena, zato pa gusarje ščiti, marsikak uspešen gusar je celo pridobil plemiški naslov), je pripeljala do odkritje vojne s španijo, ki se je končala šele po Elizabetini smrti.

Kot vsi vladarji, je tudi Elizabeta imela dvornega norca. Ta pa si je včasih le preveč dovolil in zato ga je kraljica odpustila. Ko jo je minila prva jeza, ga je dala spet poklicati predse:

»No, ali misliš še v prihodnje razglašati moje napake in slabosti?«

»Ne, Veličanstvo. Zakaj bi razglašal stvari, ki so splošno znane?«

Deni

Large crossword puzzle grid with various clues in Slovenian.

Nagradna križanka št. 40

Rešeno križanko nam pošljite do 12. septembra 1995 na naslov: ČZP Enotnost, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, p.p. 479 na dopisnici ali v pismu s pripisom Nagradna križanka št. 33/34. Nagrade so 5.000, 3.000 in 2.000 tolarjev.

Rešitev nagradne križanke št.38: MAKRO, CASTRO, ALAIN RESNAIS, STRNAD, TERNA, SITA, BOG, GR, BOGO, OMEN, ALI, GEN, GRČAR, SLOJ, ŠKART, RAKITNIK, TONA, ŠRAMEL, IDA, ALEF, MAMA, LOKIN, JIMENEZ, NIOBA, EMINENCA, KLAJA, BA.

RAKA, TEZNO, LUTEIN, ST, UR, PIA, TAVIANI, KOREJA, ANNA, ALSÉN, ARA-RAT, TAST, NATTA

Izžrebani reševalci nagradne križanke

- 1. Ivo MIHELIC, Topniška 23, 61000 LJUBLJANA
2. Darja Jankulov, Župančičeva 5, 68330 METLIKA
3. Ana Jakofčič, Ganglova 1, 68330 METLIKA

Nagrade bomo poslali po pošti. Križanko pripravil

Stvar je jasna. To je moj časopis. Zato ga naročam na naslov:

Priimek in ime:

Naziv podjetja ali ustanove:

Naslov:

Podpis naročnika: